

Kan selskapslederens kjønn ha innflytelse på revisors profesjonelle skepsis?

En eksperimentell studie

Ainiray Andrianaivoravelona og June Tam Bendiksen

Veileder: Jonas Gaudernack

Masteroppgave i regnskap og revisjon

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Dette selvstendige arbeidet er gjennomført som ledd i masterstudiet i økonomi- og administrasjon ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at Høyskolen eller sensorer innestår for de metoder som er anvendt, resultater som er fremkommet eller konklusjoner som er trukket i arbeidet.

Forord

Denne masterutredningen er skrevet som en del av vårt studium innen regnskap og revisjon ved Norges Handelshøyskole (NHH). Utredningen representerer et selvstendig arbeid utført i løpet av vårsemesteret 2023.

Masteroppgaven berører de aktuelle temaene hvitvasking og profesjonell skepsis, som har åpnet opp for faglig utfoldelse for oss på flere dimensjoner. Våren har vært krevende og utfordrende, men den har også vært en verdifull læringsprosess som har styrket vår utholdenhet og dedikasjon. Vi ser tilbake på denne perioden med takknemlighet, da vi har tilegnet oss egenskaper som vil være betydningsfulle for vår fremtidige yrkeskarriere.

Vi ønsker å uttrykke takknemlighet overfor vår veileder, Jonas Gaudernack, for hans støtte og veiledning gjennom prosessen. Videre vil vi rette en spesiell takk til Ulf Mohrmann for hans verdifulle bidrag til den statistiske analysen. Vi ønsker også å takke våre medstudenter for deres hjelp med pilottesting og tilbakemeldinger, samt alle frivillige deltakere til eksperimentet vårt.

Bergen, mai 2023

Ainiray Andrianaivoravelona

June Tam Bendiksen

Sammendrag

Revisor er allmenhetens tillitsperson og innehar en viktig rolle som bekjemper av økonomisk kriminalitet. Lovverket understreker at profesjonell skepsis er en vesentlig holdning i etterlevelsen av denne rollen. Litteraturen foreslår imidlertid at revisors profesjonelle skepsis kan bli påvirket av ulike faktorer.

Denne masteroppgaven utforsker den potensielle påvirkningen av kjønn til ledelsesrepresentanten hos klienten på revisorerers profesjonelle skepsis i revideringen knyttet til hvitvasking. Forskningen benyttet en eksperimentell tilnærming ved å bruke spørreskjemaer for å samle inn data. Utvalget bestod av 33 deltakere som var masterstudenter i regnskap og revisjon ved universiteter og høyskoler i Norge. De innsamlede dataene ble analysert ved hjelp av Statistical Package for the Social Sciences (SPSS).

Spesifikt testes hypotesene om at revisorer har høyere tillit til kvinner og utviser høyere grad av profesjonell skepsis overfor menn. Resultatene viste interessante funn, men ga imidlertid ingen bekreftelse av hypotesene. Studien finner heller ikke at revisors kjønn påvirker forholdet mellom klientkjønn og profesjonell skepsis. Designet, utformingen og analysen av studien forblir imidlertid upåvirket, og man vil likevel oppnå et læringsutbytte fra masteroppgaven som inkluderer forståelse av forskningsprosessen, anvendelse av metoder og analyseverktøy, samt evnen til å trekke konklusjoner og diskutere begrensningene ved egen forskning.

Mens tidligere forskning har antydnet potensielle skjevheter i profesjonell vurdering, understreker resultatene fra denne studien behovet for videre undersøkelser og en mer nyansert forståelse av faktorene som påvirker revisors beslutningsprosesser. Studiefunnene åpner muligheter for videre undersøkelser av faktorer som påvirker revisors profesjonelle skepsis med inkludering av flere aspekter ved revisors rolle som bekjemper av økonomisk kriminalitet. Videre er det foreslått å studere hvorvidt ledelsens kjønn påvirker revisor på andre måter i revisjonen, herunder profesjonelt kjønn, uavhengighet, integritet og objektivitet. Denne studien tjener som et fundament for fremtidige undersøkelser innen regnskap og revisjon, med mål om å forbedre forståelsen av revisorerers profesjonelle skepsis og dens komplekse forhold til kjønn.

Nøkkelord: kjønn, ledelse, profesjonell skepsis, revisjon, hvitvasking.

Innholdsfortegnelse

Forord	II
Sammendrag	III
Innholdsfortegnelse	IV
1. Innledning	1
1.1 <i>Motivasjon for oppgaven</i>	1
1.2 <i>Forskningsspørsmål</i>	2
1.3 <i>Disposisjon for resten av oppgaven</i>	3
2. Bakgrunn og relatert litteratur	4
2.1 <i>Revisors rolle som bekjemper av hvitvasking</i>	4
2.2 <i>Profesjonell skepsis</i>	8
2.3 <i>Profesjonell skepsis i revisors rolle som bekjemper av hvitvasking</i>	10
2.4 <i>Tidligere forskningsresultater</i>	10
3. Konseptuell modell og hypoteser	12
3.1 <i>Konseptuell modell</i>	12
3.2 <i>Utforming av hypotese</i>	15
4. Metode	18
4.1 <i>Forskningstilnærming</i>	18
4.2 <i>Forskningsdesign</i>	18
4.3 <i>Datainnsamling</i>	20
4.4 <i>Analysemetode</i>	22
4.5 <i>Reliabilitet og validitet</i>	24
5. Resultater	26
5.1 <i>Rensing av data</i>	26
5.2 <i>Deskriptiv statistikk</i>	26
5.3 <i>Hypotesetesting</i>	28
5.4 <i>Andre observasjoner</i>	36

---

6. Diskusjon og konklusjon	37
6.1 <i>Diskusjon av hypoteser .....</i>	37
6.2 <i>Diskusjon av kontrollvariabler .....</i>	41
6.3 <i>Diskusjon av andre observasjoner .....</i>	41
6.4 <i>Konklusjon.....</i>	41
6.5 <i>Begrensninger .....</i>	42
6.6 <i>Forslag til videre forskning.....</i>	42
Vedlegg	50
<i>Vedlegg 1 - Undersøkelse .....</i>	50
<i>Vedlegg 2 - Hypotese 1 og 3.....</i>	56
<i>Vedlegg 3 - Hypotese 2.....</i>	57

Figur- og tabelliste

<i>Modell 1 - Libby-boxes</i>	12
<i>Modell 2 - Sammenhengen mellom klientledelsens kjønn, revisors kjønn og profesjonell skepsis</i>	13
<i>Figur 1 - Profildiagram som viser gjennomsnitt for variabler i hypotese 1</i>	29
<i>Figur 2 - Profildiagram som viser standardavvik for variabler i hypotese 1</i>	29
<i>Figur 3 - Profildiagram som viser gjennomsnitt for variabler i hypotese 2</i>	32
<i>Figur 4 - Profildiagram som viser standardavvik for variabler i hypotese 2</i>	33
<i>Tabell 1 - Deskriptiv statistikk</i>	27
<i>Tabell 2 - Analysis of Variance (ANOVA) for hypotese 1</i>	30
<i>Tabell 3 - Tukey-test for hypotese 1</i>	31
<i>Tabell 4 - ANOVA av kontrollvariabler for hypotese 1</i>	31
<i>Tabell 5 - Analysis of Variance (ANOVA) for hypotese 2</i>	33
<i>Tabell 6 - Tukey-test for hypotese 2</i>	34
<i>Tabell 7 - Analysis of Variance (ANOVA) av kontrollvariabler for hypotese 2</i>	34
<i>Tabell 8 - Analysis of Variance (ANOVA) av kontrollvariabler for hver enkelt påstand</i>	36

1. Innledning

Dette kapitlet tar for seg motivasjonen som ligger til grunn for oppgaven og en presentasjon av studiens forskningsspørsmål, etterfulgt av en disposisjon for resten av oppgaven.

1.1 Motivasjon for oppgaven

I dag er hvitvasking mer aktuelt enn noen gang. Diverse faktorer som krig, teknologisk utvikling, kunstig intelligens, kryptovaluta og andre samfunnsmessige endringer i løpet av de siste årene har bidratt til å gi ulike aktører større handlingsrom når det gjelder utførelse av hvitvasking og andre former for økonomisk kriminalitet. Motivasjonen for denne oppgaven springer ut fra den økende oppmerksomheten rettet mot dette samfunnsproblemet. Vi søker imidlertid å studere problematikken fra et annet perspektiv. En stadig utvikling i hvitvaskingsverden skaper nemlig også nye utfordringer for dem som motarbeider, deriblant revisorer. Takket være revisorerens nære relasjon til selskapet, har de en særegen innsikt i selskapenes interne kontroller og systemer, og setter dem sentralt i dette samfunnsarbeidet.

Med utgangspunkt i Hvitvaskingslovutvalgets anbefalinger og en implementering av EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv, la Finansdepartementet frem et forslag til en ny hvitvaskingslov for å styrke Norges innsats i kampen mot hvitvasking og terrorfinansiering i tråd med internasjonale standarder og samarbeid. I tillegg til dette, trådte ny revisorlov i kraft i 2021 som tydeliggjør revisors rolle som bekjemper av økonomisk kriminalitet i formålsbestemmelsen av den lovfestede revisjonen. Disse utviklingene i det juridiske rammeverket for revisoryrket, har bidratt til å aktualisere revisors samfunnsrolle. Med fascinasjon for graden av profesjonalitet og kompetanse som kreves av revisor i dette arbeidet, har vi valgt en studie som kan gi oss mer innsikt på nettopp dette temaet.

Hvitvasking er vanskelig å oppdage og det er ofte gjemt blant lovlige og legitime tall. For at revisor skal kunne avsløre skjulte avvik og motiver, er profesjonell skepsis et viktig element i revisjonen som gir revisor evnen til å se forbi et tilsynelatende feilfritt regnskap. Vi har særlig blitt inspirert av en tidligere masteroppgave ved NHH som foreslår hvordan Kraft & Kultur-mislighetsskandalen kan ha sammenheng med revisors manglende profesjonelle skepsis. Det er interessant å studere en slik holdning som står sentralt i yrkesutøvelsen for at revisor kan opptre som allmennhetens tillitsperson. Dette er en holdning som ikke kommer naturlig, men

må utvikles gjennom kompetanse og erfaring, og man kan spørre hvorvidt det kan oppstå forstyrrelser som forhindrer revisors yrkesutøvelse.

I en parallell sak har det norske næringslivet de siste årene gjort store framskritt i løpet mot likestilling på arbeidsplassene, og det er bemerkverdig å se flere kvinner innta lederstillinger. Tidligere forskning viser at folk generelt anser kvinner som mer troverdige og ærlige, og at menn oftere er involvert i økonomisk kriminalitet. Vi er interessert i å se hvordan revisors rolle som bekjemper av økonomisk kriminalitet vil utspille seg i en arena hvor flere kvinner inntar lederplasser.

1.2 Forskningsspørsmål

Som en del av god revisjonsskikk er revisor pliktet til å utøve lovfestet revisjon med profesjonell skepsis. Denne holdningen er essensiell for at revisor skal kunne oppdage vesentlig feilinformasjon i regnskapet. Til tross for viktigheten av profesjonell skepsis i revisjonen foreligger det imidlertid et kunnskapsgap innenfor fagfeltet. Det er vanskelig å måle profesjonell skepsis og definere hva som påvirker det, og flere forskere foretar studier for å gjøre seg mer kjent med konseptet. Vårt forskningsspørsmål har utspring fra studier som foreslår at profesjonell skepsis kan være påvirket av revisors relasjon til klienten. Flere forskere har studert ulike aspekt ved revisors klientrelasjon, og konkluderer med at profesjonell skepsis kan bli påvirket av alt fra klientforholdslengde til klientrepresentantens utseende.

Med utgangspunkt i et stadig mer likestilt Norge, lurer vi på om revisor har ulik oppfatning av menn og kvinner. Vi ønsker å finne ut om det mulig at revisors oppfatning av ledelsen kan påvirkes av kjønn, og at dette kan ha implikasjoner for revisors profesjonelle skepsis. Kan det være at den profesjonelle skepsisen utspiller seg i andre former avhengig av hvilket kjønn som leder selskapet? Vi ønsker å teste dette i en hvitvaskingskontekst på bakgrunn av temaets økte fokus i dagens samfunn. Denne masteroppgaven studerer møtepunktet mellom revisors profesjonelle skepsis som kommer frem i rollen som bekjemper av et viktig samfunnsproblem og den positive utviklingen mot likestilling, og reiser følgende forskningsspørsmål:

“Vil revisors profesjonelle skepsis i revideringen knyttet til hvitvasking påvirkes av kjønn til lederen i selskapet?”

Denne oppgaven tar i tillegg sikte på å studere hvilken effekt revisors kjønn har på revisjonen. Oppgaven avgrenses imidlertid mot å studere effekten av denne variabelen gjennom en moderatoreffekt. Det hadde også være aktuelt å studere nærmere hvordan revisors alder og erfaring har direkte innvirkning på den profesjonelle skepsisen, men oppgaven avgrenses mot å utelate alder fra analysen og benytte erfaring kun som kontrollvariabel.

For enkelthetens skyld vil ledelsesrepresentanten hos klienten heretter bli omtalt som *klienten*.

1.3 Disposisjon for resten av oppgaven

Oppgavens struktur tar for seg seks kapitler med sine respektive delkapitler. Kapittel 2 presenterer bakgrunn og relatert litteratur, kapittel 3 presenterer den konseptuelle modellen for studien og utledningen av tre hypoteser, kapittel 4 tar for seg metoden for besvarelse av forskningsspørsmålet og kapittel 5 presenterer resultater fra den eksperimentelle undersøkelsen. Avslutningsvis diskuteres hovedfunn med konklusjon i kapittel 6, som også tar for seg begrensninger ved oppgaven.

2. Bakgrunn og relatert litteratur

Dette kapittelet vil gjennomgå bakgrunn som er relevant for forskningsspørsmålet, som inkluderer revisors rolle som bekjemper av hvitvasking med fokus på revisjonsbevis, profesjonell skepsis og regelverket, herunder revisorloven, hvitvaskingsloven, ISA 240 og ISA 500. Videre presenteres tidligere forskningsresultater på det aktuelle området.

2.1 Revisors rolle som bekjemper av hvitvasking

Økokrim definerer økonomisk kriminalitet ved “profittmotiverte, lovstridige handlinger som ofte begås innenfor eller med utspring i en økonomisk virksomhet som i seg selv er, eller gir seg ut for å være lovlig” (Widlic, 2017). Revisor befinner seg i en rolle som gir et unikt innsyn i bedriftens sensitive opplysninger og dermed også en særegen posisjon til å avdekke og forhindre økonomisk kriminalitet. Ved tilgang til selskapenes finansielle informasjon er revisor i stand til å oppdage feil og avvik som andre uavhengige parter ikke har tilgang til. Revisor kan også identifisere svakheter i internkontrollen og bidra til utvikling av bedre interne prosedyrer som forhindrer at økonomisk kriminalitet finner sted. På den andre siden ser man også at revisor befinner seg i en sårbar posisjon ved å bli ansett som allmennhetens tillitsperson, og står overfor risiko for å bli brukt som en brikke i økonomisk kriminalitet. Revisor kan eksempelvis bli benyttet som et ledd i hvitvasking ved å bli presset til å legitimere eller overse ulovlige transaksjoner for å skjule en ulovlig handling. Denne oppgaven knytter seg spesielt til økonomisk kriminalitet i form av hvitvasking, og vil i det følgende gå nærmere inn på dette.

2.1.1 Lovgivning

Hvitvaskingsloven

Hvitvasking er transaksjoner som skjuler eller tilslører dets illegale opprinnelse, og prosessen med å introdusere det i den legale økonomien (Hopton, 2006). I bekjempelsen av hvitvasking er revisor underlagt hvitvaskingsloven jf. hvitvaskingsloven (heretter hvvl) §4 annet ledd bokstav a. I henhold til loven har revisjonsforetakene plikter på foretaksnivå som omfatter virksomhetsinnrettet risikovurdering, etablering av interne rutiner, utvelgelse av hvitvaskingsansvarlig og opplæring. Oppdragsansvarlig revisor har plikter på oppdragsnivå som knytter seg til gjennomføring av risikoklassifisering av klienten, innledende kundetiltak

---

og løpende oppfølging. Oppdragsansvarlig skal i tillegg, i lag med medarbeidere, undersøke nærmere forhold som indikerer involvering i hvitvasking eller terrorfinansiering (Finanstilsynet, 2019). Dersom det etter nærmere undersøkelser er forhold som gir grunnlag for mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering, skal rapporteringspliktige oversende opplysninger til Økokrim om forholdene jf. hvvl § 26 første ledd.

Som en del av Norges innsats mot hvitvasking og terrorfinansiering, trådte ny hvitvaskingslov i kraft i 2018. Lovendringen følger av anbefalingene fra Hvitvaskingslovutvalget og er en implementering av EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv. Formålet med den nye loven er å styrke bekjempelsen av hvitvasking og terrorfinansiering i tråd med internasjonale standarder og samarbeid. Loven innskrenker regler og tiltak på en rekke bestemte områder og markerer et skritt for å øke gjennomsiktighet og effektivitet i kampen mot økonomisk kriminalitet (Finansdepartementet, 2018). I forbindelse med den nye loven har Finanstilsynet videre publisert et rundskriv som er ment til å veilede revisorer i sin etterlevelse av hvitvaskingsloven. Veiledningen tar for seg en tolkning av de ulike bestemmelsene i regelverket for å sikre at revisorer har en klar forståelse av deres plikter og ansvar i kampen mot hvitvasking (Finanstilsynet, 2019).

Revisorloven

Revisors rolle som bekjemper av økonomisk kriminalitet er også hjemlet i revisorloven. Endring av et EU-direktiv i 2014 førte til implementering av ny revisorlov i 2021. En av lovendringene innebærer at revisors rolle med å avdekke og forebygge økonomisk kriminalitet skal eksplisitt inngå som en del av formålsbestemmelsen om revisjon, og fremkommer ved “formålet med lovfestet revisjon er å skape tillit til at årsregnskapet oppfyller gjeldende lovkrav og ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, og ved dette blant annet bidra til å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet” jf. revisorloven (heretter revl) § 9-1 første ledd. I proposisjonen understreker Finansdepartementet at “forslaget er ikke ment å endre gjeldende rett”, og viser til at “økonomisk kriminalitet” et mer moderne uttrykk enn “mislighet” som ble benyttet i den tidligere revisorloven (Finansdepartementet, 2020). Det presiseres av Finansdepartementet i forbindelse med lovforslaget at formålet legger størst vekt på revisors rolle i å skape tillit til regnskapsinformasjonen, men at revisor har en sentral posisjon i forebygging og avdekking av økonomisk kriminalitet. Ansvaret er ikke spesifikt definert som en separat oppgave, men snarere som en funksjon av den lovfestede revisjonsprosessen (Kjelløkken, 2021).

ISA 500

I henhold til revisorloven skal revisor innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis, jf. revl § 9-4 tredje ledd bokstav e. Revisjonsbevis defineres under ISA 500 og angir at det omfatter både informasjon fra regnskapsmateriale som underbygger regnskapet, og annen informasjon. “Hensiktsmessig” og “tilstrekkelig” er mål på henholdsvis kvalitet og kvantitet. Når det gjelder å underbygge konklusjoner i beretningen, har kvantiteten sammenheng med relevans og kvalitet på revisjonsbevis. Jo bedre kvalitet og pålitelighet, desto mindre revisjonsbevis vil det være behov for. Standarden understreker at innhenting av mer revisjonsbevis ikke kompenserer for lav kvalitet. (IAASB, 2009c)

Revisjonsbevis kan innhentes i flere former, deriblant dokumentasjon, fysiske inspeksjoner, bekreftelser fra tredjeparter, observasjoner og analyser. Eksterne revisjonsbevis viser til informasjon som revisor innhenter fra kilder utenfor virksomheten, og er med på å styrke revisors konklusjoner og vurderinger. Slike bevis kan komme fra en rekke kilder, inkludert offentlige dokumenter, rapporter fra eksperter, informasjon fra andre bransjer eller sektorer, korrespondanse med tredjeparter og andre revisorer.

I henhold til ISA 500 kan revisor også innhente revisjonsbevis ved å be om informasjon fra ledelsen gjennom en skriftlig forespørsel. Forespørselen skal spesifisere hvilken informasjon som kreves, og innen hvilken tidsramme den skal leveres. Revisor kan be om informasjon om eventuelle bekymringer eller avvik som ledelsen er kjent med, og stille spørsmål om eventuelle endringer i virksomhetens drift, finansielle resultater eller interne kontrollsystemer. Standarden understreker at en forespørsel til ledelsen ikke utgjør tilstrekkelig revisjonsbevis alene. Revisor må også innhente og evaluere andre kilder til revisjonsbevis, inkludert eksterne revisjonsbevis, for å sikre at revisjonen er tilstrekkelig og hensiktsmessig.

ISA 240

Mislighetsrisiko anses som en særskilt risiko i revisjonen og ISA 240 angir særlige plikter når det kommer til å identifisere og vurdere risiko for feilinformasjon som skyldes misligheter spesifikt. Standarden legger til grunn to hovedtyper misligheter, herunder underslag av eiendeler og uredelig regnskapsrapportering. Hvitvasking benyttes for å dekke over økonomisk kriminalitet og regnes som uredelig regnskapsrapportering. Særlige plikter knyttet til vurdering av misligheter omfatter blant annet testing av hensiktsmessigheten av posteringer i hovedboken og andre justeringer som er foretatt ved utarbeidelsen av regnskapet. For betydelige transaksjoner som faller utenfor enhetens vanlige virksomhet eller som på andre

---

måter synes uvanlige, skal revisor vurdere hvorvidt den forretningsmessige begrunnelsen tyder på at transaksjonene kan ha blitt gjennomført i forbindelse med uredelig regnskapsrapportering. (IAASB, 2009b)

Standarden angir at det er større risiko for å *ikke avdekke* vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter enn de som skyldes utilsiktet feil, ettersom misligheter omfatter avanserte og velplanlagte opplegg for å skjule dem. Videre er det vanskeligere å oppdage misligheter begått av ledelsen enn ansatte, ettersom ledelsen befinner seg i en posisjon som gir dem autoritet og adgang til å enklere skjule, overstyre og manipulere informasjon og systemer.

Revisor skal i all hovedsak gå ut ifra at foreliggende registrerte opplysninger og dokumenter er ekte. Det er først når det identifiseres forhold som sier imot, at revisor skal utføre ytterligere revisjonshandlinger.

2.1.2 Økt trusselbilde

Hvitvasking anses som et alvorlig samfunnsproblem som skader økonomien på mange områder ved at det blant annet reduserer statens skatteinntekter, bidrar til økning av annen kriminalitet, skaper konkurransevridning og hindrer den økonomiske utviklingen (Finans Norge, u.å.). I dagens stadig mer globaliserte verden kan penger flyttes enklere og raskere enn noen gang og kriminelle aktører får større spillerom til å misbruke næringslivet. Når dagens teknologiutvikling i tillegg er i stadig vekst, medfører dette et større trusselbilde for hvitvasking. I den nyligste nasjonale risikovurderingen for terrorfinansiering og hvitvasking, uttrykker Økokrim og Politiets sikkerhetstjeneste (PST) forventninger om økning av kriminelle handlinger med hjelp av digitalisering (Økokrim, 2022). Datainnbrudd, kryptovaluta, skadevare og andre digitaliseringer har åpnet opp for flere metoder for å utføre og skjule hvitvasking.

Økokrim fremhever i sin trusselvurdering at Russlands krigføring mot Ukraina endret kriminalitetsbildet i 2022 ved å øke risiko for sanksjonsomgåelse, menneskesmugling og utnyttelse av sårbare grupper. EU sine overnasjonale risikovurderinger konkluderer også med endringer i kriminalitetsbildet de siste årene som følge av korona-pandemien. Økokrim trekker frem at det er økt risiko for koblinger mellom kriminelle og profesjonelle aktører, og at profesjonelle aktører, deriblant personer innen bank og finans, eiendomsmeglere, advokater, regnskapsførere og revisorer, tilrettelegger for hvitvasking og andre former for økonomisk

kriminalitet. Finanstilsynet skal forsikre at revisjonsselskapene overholder de pliktene som hvitvaskingsloven pålegger, og som et grep mot det økte trusselbildet ble det i 2022 gjort særlige prioriteringer knyttet til tilsyn av etterlevelse av hvitvaskingsregelverket (Finanstilsynet, 2023a). Etter tilsyn av revisjonsbransjen konkluderer Finanstilsynet med forbedringer siden 2021, men at det fortsatt er manglende etterlevelse i enkeltforetak. Det ble i 2022 gitt gebyr til to revisjonsselskap for brudd på hvitvaskingslovgivningen, med bøter på henholdsvis 50 000 og 60 000 kroner (Finanstilsynet, 2023b).

2.2 Profesjonell skepsis

Fra proposisjonen til Stortinget i forbindelse med utredning av ny revisorlov som trådte i kraft i 2021, heter det at “profesjonell skepsis er helt nødvendig for at revisor skal kunne ivareta rollen som allmennhetens tillitsperson” (Finansdepartementet, 2020). Frem til ikrafttredelsen av gjeldende revisorlov, var utøvelsen av profesjonell skepsis presisert i de internasjonale standardene og god revisjonsskikk, og lovverket pliktet revisor til å følge god revisjonsskikk. For å tydeliggjøre kravet om profesjonell skepsis ønsket utvalget imidlertid at dette revisjonsdirektivet eksplisitt skulle fremkomme i ny revisorlov (Finansdepartementet, 2020a). Dette resulterte i at plikt til å utøve profesjonell skepsis i dag er direkte hjemlet i revisorlovens § 9-4 fjerde ledd.

2.2.1 Definisjon

I henhold til revisjonsstandardene defineres profesjonell skepsis i ISA 200 som “en holdning som innebærer at revisor stiller spørsmål og er oppmerksom på forhold som kan indikere mulig feilinformasjon som følge av feil eller misligheter, og foretar en kritisk vurdering av revisjonsbevis” (IAASB, 2009a). ISA 240 angir at revisor skal utøve profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen, uavhengig av tidligere erfaringer med klienten (IAASB, 2009b). Hverken definisjonen i loven eller standardene er uttømmende, og det gis ingen presis teori knyttet til dokumentering og veiledning om utøvelse av profesjonell skepsis. Dette åpner opp for forskning innen revisjonsvurderinger som tar sikte på å definere og måle revisors profesjonelle skepsis.

Litteraturen konkluderer ikke med noen entydig definisjon av profesjonell skepsis og det foreligger varierte meninger om hva som påvirker det. Enkelte studier anser profesjonell

---

skepsis fremdeles som en “black box” (DeFond & Zhang, 2014), som refererer til noe som har en innviklet oppbygning som man ikke har nok kunnskap til å helt forstå. Tidligere studier utforsker profesjonell skepsis gjennom ulike konseptuelle modeller, (Nelson, 2009; Nolder & Kadous, 2018; Olsen, 2017), men finner det vanskelig å sammenligne de ulike verktøyene da det er usikkert om man faktisk fanger opp de samme aspektene av begrepet, noe som også kan understøttes av mangelen på en allmenn oppfatning av hva begrepet “profesjonell skepsis” faktisk innebærer (Hurtt, 2010). Hurtt er en av flere som har forsøkt å utvikle et måleverktøy for profesjonell skepsis og hun har utarbeidet en modell hvor profesjonell skepsis defineres som et *trekk* hos revisor (Hurtt, 2010).

2.2.2 Hurtt’s Skepsis-skala

Kathy R. Hurtt utarbeidet i 2010 The Hurtt Professional Skepticism Scale (HPSS), et måleverktøy for å måle profesjonell skepsis. Modellen foreslår at profesjonell skepsis er en multidimensjonal individuell karakteristikk i form av personlighetstrekk eller en tilstand. Relevante revisjonsstandarder uttrykker ikke eksplisitt at profesjonell skepsis er et flerdimensjonalt konsept, men at nøyne undersøkelser av standardene avdekker at begrepet inneholder flere karakteristikker (Hurtt, 2010).

Måleverktøyet til Hurtt er utarbeidet ved 30 generelle personlighetsspørsmål som vurderes ut ifra en Likert-skala fra 1-6 for å måle revisors profesjonelle skepsis. Spørsmålene baseres på grunnlag av seks angitte karakteristika, herunder 1) et spørrende sinn, 2) avventende beslutningstaking, 3) kunnskapssøkende, hvor disse relaterer seg til hvordan revisor tilegner seg og vurderer revisjonsbevis før en beslutning, og 4) mellommenneskelig forståelse, 5) selvtillit og 6) selvbestemmelse, hvor disse relaterer seg til personlige og mellommenneskelige aspekt ved revisor. Denne studien har blant annet valgt å benytte den tredje karakteristikken, kunnskapssøking, som utgangspunkt for å måle profesjonell skepsis. Kunnskapssøking handler om en generell nysgjerrighet og interesse til å søke ny informasjon.

2.3 Profesjonell skepsis i revisors rolle som bekjemper av hvitvasking

Det heter av revl § 9-4 at “revisor skal utføre revisjonen med profesjonell skepsis, herunder være oppmerksom på muligheten for vesentlig feilinformasjon i årsregnskapet som skyldes misligheter eller utilsiktede feil”. Feilinformasjon i regnskapet kan oppstå på grunn av enten misligheter eller feil. Forskjellen mellom misligheter og feil er om handlingen som fører til feilinformasjonen i regnskapet er tilsiktet eller utilsiktet. På grunn av dette trekkes ved misligheter, angir ISA 240 den særlige viktigheten med at revisor utøver profesjonell skepsis ved vurdering av vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter. Hvitvasking er en form for misligheter og inngår som et av områdene som krever profesjonell skepsis. Avdekking av hvitvasking fordrer at det finnes spor i regnskapet, og disse sporene er ofte alene vanskelig å knytte direkte til hvitvasking, men må sees i sammenheng med flere hendelser. Evnen til å se transaksjoner i sammenheng for å kunne oppdage hvitvasking inngår i den profesjonelle skepsisen (Kjelløkken, 2021).

Regulatorer og forskere indikerer at profesjonell skepsis relateres til avdekking av mulige misligheter (Hurt, 2010). En forskning fra 2021 som studerer hvordan profesjonell skepsis, kompetanse og arbeidsmengde påvirker revisors evne til å oppdage misligheter, finner signifikante positive sammenhenger mellom profesjonell skepsis og evnen til å avdekke misligheter (Solichin, Mohd-Sanusi, Johari & Gunarsih, 2021). Dette understreker betydningen av å utvikle og opprettholde profesjonell skepsis blant revisorer, som kan bidra til å redusere risikoen for misligheter i finansiell rapportering.

2.4 Tidligere forskningsresultater

Tidligere forskning viser til ulike omstendigheter som kan påvirke revisors evne til å utøve profesjonell skepsis. Som tidligere nevnt kan profesjonell skepsis anses som en “black box” (DeFond & Zhang, 2014), og litteraturen er splittet når det gjelder hvilke faktorer som påvirker det. Profesjonell skepsis er et komplekst faguttrykk, og Olsen foreslår å introdusere et kognitivt nevrovitenskapelig perspektiv for å bedre forstå konseptet (Olsen & Gold, 2018). Annen forskning finner at profesjonell skepsis påvirkes av sosial relasjon og interaksjon med klienten (Eutsler, Norris & Trompeter, 2018) og tidligere erfaringer med klienten (Kerler & Killough, 2009). Litteraturen peker i tillegg på at revisor ikke alltid er uavhengig av følelser og emosjoner i sine vurderinger, men at revisors “magefølelse” overfor klienten også har en

---

innvirkning på den profesjonelle skepsisen (Olsen, 2017), og at profesjonell skepsis kan hemmes av klientens fysiske tilstedeværelse (Hawkins, 2017).

Forskere reiser spørsmålet om hvorvidt tillit til klienten har sammenheng med revisors profesjonelle skepsis (Aschauer, Fink, Moro, van Bakel-Auer & Warming-Rasmussen, 2017; 2017; Kerler & Killough, 2009; Quadackers, 2009), hvorav vi finner studier som konkluderer med negativ sammenheng mellom disse (Rose, 2007), og studier som benytter tillit og mistenksomhet overfor klienten som en proxy for profesjonell skepsis (Shaub, 1996). Forskere peker på at tillit henger sammen med klientens åpenhet i kontekst av uenighet mellom klient og revisor (Rennie, Kopp & Lemon, 2010; Shaub, 1996), mens andre studier viser til at tillit henger sammen med lengden på klientforholdet (Kerler & Killough, 2009; Rennie et al., 2010). Shaub viser til i sin studie at situasjonelle faktorer er viktigere enn disposisjonelle faktorer når det kommer til hvilken tillit revisor har til klienten. Kjønn på personen som revisor utviser tillit til, blir eksplisitt nevnt som en faktor som kan påvirke tilliten til klienten i spesifikke situasjoner (Shaub, 1996).

På generell basis viser forskning til at kvinner oppfattes som mer troverdig enn menn (Buchan, Croson & Solnick, 2008), mens studier knyttet spesifikt til politisk og økonomisk kriminalitet viser at kvinner oppfattes som mer ærlig, etisk og pålitelig relativt til menn (Barnes & Beaulieu, 2014, 2019; Schwartz & Milovanovic, 2019). Når det gjelder studier om misligheter, viser en undersøkelse fra både Kina og Norge til at kvinner har signifikant lavere sannsynlighet for å assosieres med regnskapsmanipulering (Benson & Gottschalk, 2015; Liao, Smith & Lui, 2019).

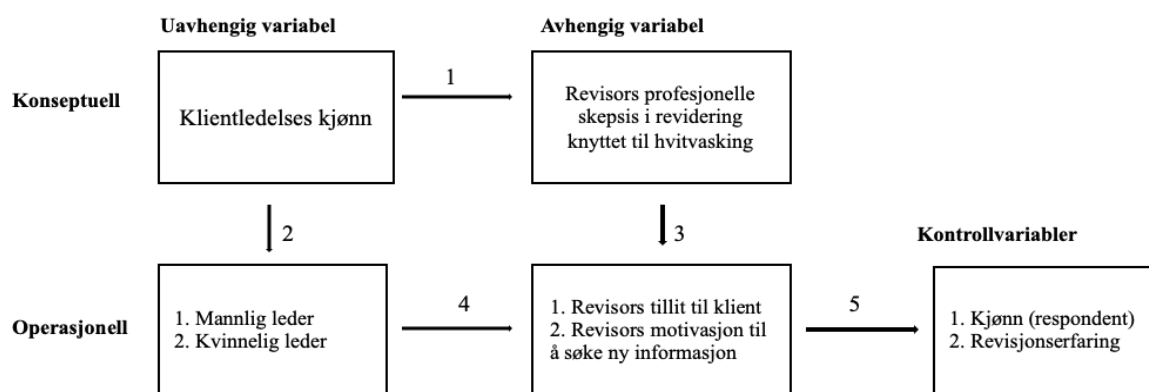
Videre finner man også tidligere forskning som studerer hvorvidt klientrepresentantens kjønn har direkte effekt på revisjonen. Gold, Hunton & Gomaa gjennomførte i 2009 et forskningsprosjekt som både studerer effekten av klienten og revisors kjønn på revisors vurderinger. Denne studien ble senere tilbaketrasket på bakgrunn av dataforfalskning og anses dermed ikke lengre valid. En student ved East Carolina University replikerte imidlertid den aktuelle studien i egen forskning i 2016, og fant at klientrepresentantens kjønn gir signifikante effekter på revisors vurdering (Little, 2016). Fra en studie av Olsen i 2017 om profesjonell skepsis, foreslår hun at sine resultater kunne vært annerledes dersom klientrepresentanten i eksperimentet var en kvinne, og foreslår som videre forskning å ta hensyn til kjønn i studeringen av hva som påvirker revisors profesjonelle skepsis (Olsen, 2017).

3. Konseptuell modell og hypoteser

Det følgende kapittelet gjennomgår det konseptuelle rammeverket for hvordan variablene i eksperimentet er operasjonalisert gjennom Libby-boxes. Videre presenteres utformingen av studiens tre hypoteser.

3.1 Konseptuell modell

Modell 1 - Libby-boxes

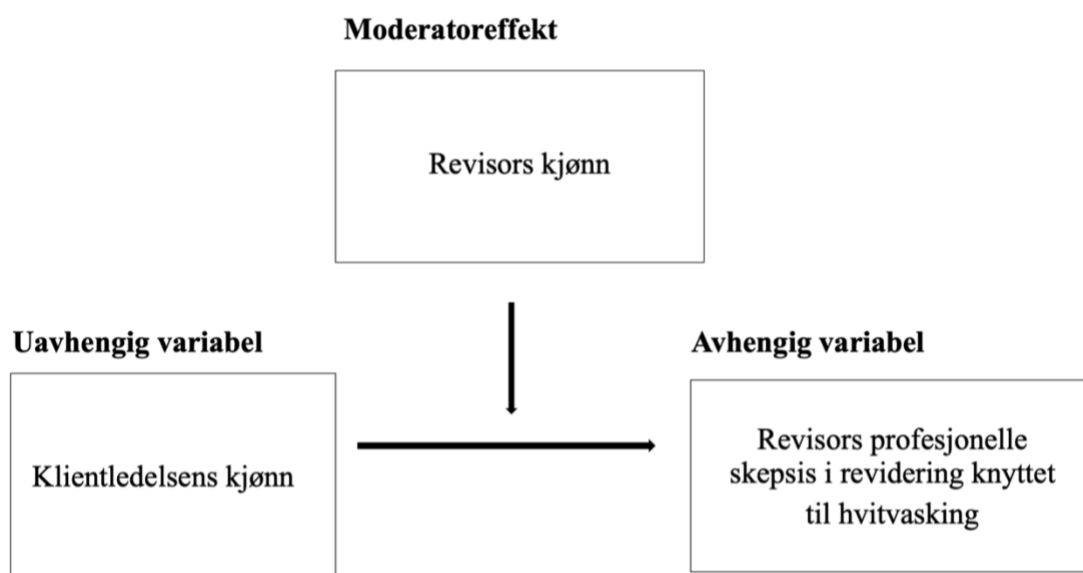

Operasjonalisering av variablene i forskningsprosjektet er presentert i rammeverket utarbeidet av Robert Libby (1981) (Libby, Bloomfield & Nelson, 2002). Et slikt rammeverk gir mulighet til å måle hvordan to konsepter påvirker hverandre, som i tilfelle av denne studien tar sikte på å måle hvilken effekt klientens kjønn har på revisors profesjonelle skepsis knyttet til hvitvasking. Dette utgjør altså sammenhengen mellom uavhengig og avhengig variabel på konseptuelt nivå, som representert ved **link 1**.

Kjønn og profesjonell skepsis er teoretiske konsepter. For å kunne teste hypoteser må variablene brytes ned til et operasjonelt nivå slik at de kan måles og observeres på en konkret måte. Dette fordrer en valid sammenheng på konseptuelt og operasjonelt nivå hos variabelen, som er representert ved **link 2 og 3**. Som angitt i **link 4**, skjer testing av sammenhengen mellom teoriene på operasjonalisert nivå, og gjøres gjennom eksperiment som videre utdypes i kapittel 4 om metode. **Link 5** fanger opp effekten fra andre potensielle variabler som kan påvirke den avhengige variabelen, utenom den uavhengige variabelen, og vil i dette tilfellet være kjønn på revisor og revisjonserfaring. (Libby et al., 2002)

Hovedeffekten som skal undersøkes i eksperimentet er sammenhengen mellom klientens kjønn og revisors profesjonelle skepsis. Videre kan det være hensiktsmessig å studere om klientens kjønn påvirker profesjonell skepsis annerledes når man tillegger en ny variabel. Kjønnen på revisor inkluderes også i designet for å studere om denne har evnen til å påvirke forholdet mellom den avhengige og uavhengige variabelen. Dette gjøres ved å benytte revisors kjønn som moderator i en tredje hypotese. Det antas at revisors kjønn vil styrke forholdet mellom klientkjønn og profesjonell skepsis ettersom kvinnelige og mannlige revisorer kan ha ulik holdning til kjønn. Forholdet som ønskes undersøkt er dermed om klientens kjønn sin effekt på profesjonell skepsis modereres av revisors kjønn, som vist i figuren under.

Modell 2 - Sammenhengen mellom klientledelsens kjønn, revisors kjønn og profesjonell skepsis

3.1.1 Uavhengig variabel

Modellen opererer med én uavhengig variabel, kjønnen til klienten. For enkelthets skyld er ledelsen representert av én enkelt finansdirektør i eksperimentet. Det skal undersøkes hvorvidt kjønnen på lederen har en effekt på den avhengige variabelen. For å operasjonalisere variabelen blir respondentene delt i to grupper som blir utsatt for manipulering. Den ene gruppen vil bli introdusert en caseoppgave med et selskap som innehar en mannlig leder, den andre gruppen en kvinnelig leder. Ved å sammenligne resultatene fra disse gruppene, samt en kontrollgruppe som ikke blir utsatt for manipulasjon ved å ikke bli opplyst om klientens kjønn, vil vi kunne analysere om klientens kjønn har en effekt på den avhengige variabelen.

3.1.2 Avhengig variabel

Den avhengige variabelen er det man ønsker å studere endringer i, som i denne studien er revisors profesjonelle skepsis knyttet til hvitvasking. Variabelen er operasjonalisert ned til nivå: *revisors tillit til klienten* og *revisors motivasjon til å søke ny kunnskap*. Førstnevnte nivå bygger på studier som peker på at tillit har negativ effekt på profesjonell skepsis i revisjonsoppdrag (Kerler & Killough, 2009; Rose, 2007), og en annen studie som benytter tillit og mistenksomhet overfor klient som proxy for profesjonell skepsis (Shaub, 1996). I denne studien benyttes disse funnene som grunnlag til å måle profesjonell skepsis ved å se på hvordan revisor vurderer sin tillit til klienten.

Motivasjon til å søke ny kunnskap som operasjonalisering av profesjonell skepsis er basert på The Hurtt Professional Skepticism Scale. Skalaen er utviklet med utgangspunkt i seks ulike karakteristikk ved profesjonell skepsis, hvor *motivasjon til å søke ny kunnskap* er definert som én av dem. Selv om Hurtt har observert disse karakteristikkene ut ifra en generell kontekst, kan man anta at *motivasjon til å søke ny kunnskap* er overførbart til en mer casespesifikk kontekst, hvor revisors motivasjon til å hente revisjonsbevis avhenger av opplysninger i caset. Denne karakteristikken relaterer seg særlig til hvordan man som revisor vurderer revisjonsbevis (Hurtt, 2010), hvor en revisor som scorer høyt på *motivasjon til å søke ny kunnskap* sannsynligvis vil være mer skeptisk til foreliggende bevis og ønsker å innhente mer. Denne karakteristikken danner samtidig en velegnet mal for å utforme konkrete og målbare spørsmål. De andre karakteristikkene derimot måler trekk ved revisor i mer generell forstand, og som er vanskeligere å knytte til en situasjonsspesifikk sammenheng. Slike generelle trekk hos revisor vil trolig ikke variere med opplevelsen av ledelsen. Både nivåene *motivasjon til å søke ny kunnskap* og *tillit* gir mulighet til å utforme konkrete og målbare spørsmål, samtidig som de klart kan separeres fra hverandre. Nivåene måler profesjonell skepsis fra ulike vinkler, hvilket omfavner konseptets kompleksitet i større grad.

3.1.3 Kontrollvariabler

For å sikre intern validitet i eksperimentet er det viktig å forsikre at effekten på den avhengige variabelen er forårsaket av de uavhengige variablene, og ikke andre utenforliggende faktorer (Trotman, 2001). Dette gjøres ved å kontrollere for årsakssammenhenger som ikke er forklart

---

av de uavhengige variablene. Denne studien har inkludert to kontrollvariabler, revisjonserfaring og kjønn hos respondentene.

3.2 Utforming av hypotese

Hypotese stammer fra gresk *hypo* som betyr under, og *thesis* som betyr setning og viser til en antakelse eller noe som er foreløpig (Johannessen, Christoffersen & Tufte, 2020). I vitenskapelige undersøkelser formulerer man konkrete antagelser som gjenspeiler forskningsspørsmålet i form av en nullhypotese H_0 som antar ingen signifikant sammenheng mellom den avhengige og uavhengige variabelen, og en alternativ hypotese H_A som antar signifikant sammenheng mellom variablene (Saunders, Lewis & Thornhill, 2015). Basert på innsamlet data benytter man statistikk for å teste for nullhypotesen, som deretter gir grunnlag for å trekke konklusjoner om forskningsspørsmålet. Hypotesene i denne studien er utledet på bakgrunn av tidligere forskning.

3.2.1 Hypotese 1: Klientkjønn og profesjonell skepsis

Gjennom hele revisjonen er revisor forpliktet til å inneha profesjonell skepsis (IAASB, 2009b). Litteraturen er under generell enighet om at profesjonell skepsis er fundamentalt for utførelse av revisjon av høy kvalitet (Aschauer et al., 2017). Dette impliserer at revisors forhold og antakelser om klienten ikke skal forhindre evnen til å være kritisk og skeptisk til revisjonsbevisene som blir presentert. Det er likevel ikke selvsagt at revisorer til enhver tid evner å forhindre at profesjonell skepsis forblir upåvirket av revisors forhold til selskapet eller ledelsen. Tidligere studier peker på at profesjonell skepsis påvirkes av sosial relasjon og interaksjon med klienten (Eutsler et al., 2018) og tidligere erfaringer med klienten (Kerler & Killough, 2009). Litteraturen peker i tillegg på at revisor ikke alltid er uavhengig av følelser og emosjoner i sine vurderinger, men at revisors "magefølelse" overfor klienten også har en innvirkning på den profesjonelle skepsisen (Olsen, 2017), og at profesjonell skepsis kan hemmes av klientens fysiske tilstedeværelse (Hawkins, 2017). Det er nærliggende å tro at klientens kjønn er et element som karakteriserer hvilken relasjon revisor har med klienten. De tidligere studiene omhandler relasjonsbaserte omstendigheter, og det er rimelig å tenke at kjønn også kan anses som en slik omstendighet. På bakgrunn av tidligere forskning foreligger det grunn til å anta at kjønn også er en faktor som kan påvirke revisors profesjonelle skepsis.

Forskning peker på at kvinner oppfattes som mer ærlig, og er sjeldnere involvert i økonomisk kriminalitet (Liao et al., 2019), og gir grunnlag for retningen i følgende hypotese:

- $H1_A$: Revisor utøver høyere grad av profesjonell skepsis overfor klienter med mannlige ledere enn kvinnelige ledere i revidering knyttet til hvitvasking
- $H1_0$: Kjønn på klienten har ingenting å si på grad av profesjonell skepsis i revidering knyttet til hvitvasking

3.2.2 Hypotese 2: Klientkjønn og revisors tillit

Forskning viser at kvinner oppfattes som mer ærlig, etisk og pålitelig relativt til menn (Barnes & Beaulieu, 2014, 2019; Schwartz & Milovanovic, 2019) og har signifikant lavere sannsynlighet for å assosieres med regnskapsmanipulering (Benson & Gottschalk, 2015; Liao et al., 2019). Basert på disse studiene er det grunn til å tro at revisor kan ha lavere tillit til mannlige ledere relativt til kvinnelige, deriblant knyttet til saker om hvitvasking. Studier peker på at revisor verdsetter et tillitsfullt forhold med ledelsen (Quadackers, 2009), og relasjonen med ledelsen i selskapet påvirker revisjonen (Eutsler et al., 2018; Kerler & Killough, 2009). Det er relevant å studere revisors tillit til klientrepresentanten fordi dette kan tenkes å ha en negativ påvirkning på revisors profesjonelle skepsis. Tidligere forskning peker nemlig på at revisors tillit til klientrepresentanten har negativ sammenheng med revisors profesjonelle skepsis (Kerler & Killough, 2009; Rose, 2007). I tillegg viser en eksperimentell studie at revisor påvirkes av klienter med ansiktsstruktur som ser troverdig ut ved å benytte AI-basert ansiktsdetektor (Hsieh, Kim, Wang & Wang, 2020), hvilket tyder på at den profesjonelle skepsisen kan bli påvirket av revisors personlige oppfatning av klienten. Følgende hypotese utformes dermed slik:

- $H2_A$: Revisor har høyere tillit til klienter med kvinnelige ledere relativt til mannlige ledere i revidering knyttet til hvitvasking
- $H2_0$: Kjønn på klienten påvirker ikke revisors tillit til klienten i revidering knyttet til hvitvasking

---

3.2.3 Hypotese 3: Revisors kjønn og profesjonell skepsis

En tredje hypotese er utledet for å undersøke om revisors kjønn vil ha en påvirkning på den potensielle sammenhengen mellom klientens kjønn og profesjonell skepsis. Revisors kjønn opptrer i dette tilfellet som en moderatorvariabel, og ikke en kontrollvariabel.

Studier peker på at kvinner er mindre risikovillige relativt til menn (Palvia, Vähämaa, & Vähämaa, 2015), og at dette også fremkommer i revisjonsyrket (Breesch & Branson, 2009). Kvinnens risikoaversjon kan tyde på at de vil være mer kritisk og forsiktig med å utvise for stor tillit, som antyder at menn og kvinner utviser profesjonell skepsis ulikt. Det kan være interessant å studere om kvinnelige og mannlige revisorer utøver profesjonell skepsis i ulik grad avhengig av klientens kjønn. Tidligere forskning foreslår at kvinnelige revisorer i større grad lar seg overbevise av mannlige klienter i forhold til kvinnelige klienter (Gold et al., 2009), som kan antyde at de kan være mindre skeptiske til mannlige klienter. Dette gir basis for følgende hypotese:

- H3_A: Kvinnelige revisorer vil utvise lavere (høyere) profesjonell skepsis overfor mannlige (kvinnelige) klienter, enn mannlige revisorer.
- H3₀: Revisors kjønn har ingen modererende effekt på sammenhengen mellom klientens kjønn og profesjonell skepsis.

4. Metode

Besvarelse av forskningsspørsmålet krever en metodisk plan for å kunne innhente og analysere det nødvendige datamaterialet. Det følgende kapittelet gjennomgår metoden som ligger til grunn for forskningsprosessen.

4.1 Forskningstilnærming

Forskingstilnærming kan inndeles i to hovedgrupper, deduktiv og induktiv. Ved en deduktiv tilnærming arbeider man seg fra en teori som et generelt utgangspunkt, som spisses inn til hypoteser. Man ønsker så å teste hypotesen på innsamlet datamateriale, og bekrefte eller ikke bekrefte aktuell teori. Induktiv tilnærming tar utgangspunkt i spesifikke observasjoner hvis mål er å utvikle generelle teorier eller konklusjoner. En del samfunnsstudier tar gjerne i bruk både induktiv og deduktiv tilnærming i løpet av forskningsprosessen (Trochim, Donnelly & Arora, 2016). Det er i dette forskningsprosjektet utviklet hypoteser på bakgrunn av tidligere forskning med formål om å teste teorien, som følgelig vil gi denne studien en deduktiv tilnærming.

4.2 Forskningsdesign

Forskningsdesign tar med utgangspunkt i forskningsspørsmålet en strategisk overordnet plan for fremgangsmåten i studien (Trochim et al., 2016). Man kan primært inndeles forskningsdesign i tre grupper: eksplorativt, deskriptivt og eksperimentelt. En eksperimentell metode kjennetegnes ved at man utfører et eksperiment. Dette har som hensikt å finne sammenhengen mellom årsak og virkning ved å eksponere en tilfeldig gruppe av utvalget for en bestemt manipulasjon og deretter studere effekten av manipulasjonen (Johannessen et al., 2020). Man studerer altså sannsynligheten for at denne bestemte endringen i den uavhengige variabelen vil ha effekt på den avhengige variabelen (Saunders et al., 2015).

4.2.1 Eksperimentelt design

I denne studien hvor man forsker på effekten av ledelsens kjønn på revisors profesjonelle skepsis, er det hensiktsmessig å benytte et eksperimentelt design. Bruk av eksperimentell metode er den vanligste metoden ved forskning på revisors vurderinger (Trotman, 2001), hvor

---

man manipulerer en eller flere uavhengige variabler for å få en årsak, for så å observere virkningen på den avhengige variabelen. I denne studien manipulerer man den uavhengige variabelen som er *kjønn hos klienten*, for å kunne undersøke virkningen på den avhengige variabelen som er *revisors tillit til klienten* og *revisors profesjonelle skepsis* i revidering knyttet til hvitvasking.

Eksperimentet er bygget opp av at utvalget får en caseoppgave som omhandler revisjon knyttet til hvitvasking i et selskap. To tilfeldige grupper vil utsettes for manipulasjon ved bevisstgjøring av ledelsens kjønn, mann eller kvinne. En tredje og siste gruppe utsettes ikke for manipulasjon, altså er informasjon om kjønn utelatt fra oppgaven. Denne gruppen fungerer dermed som en kontrollgruppe. Ved å sammenligne resultatene fra disse gruppene vil man kunne observere hvilken effekt kjønn har på den avhengige variabelen.

4.2.2 Between-subjects design

Uavhengige variabler kan manipuleres ned til forskjellige design. To eksempler på dette er “within-subjects” design og “between-subjects” design. Manipulasjon ved bruk av “within-subjects” design vil innebære at respondenten blir utsatt for alle nivåer av den uavhengige variabelen. I et “between-subjects” design vil respondenten kun bli utsatt for et tilfeldig nivå av variabelen (Trotman, 2001). Et “within-subjects” design har en svært effektiv fordel ved at man trenger betydelig færre deltagere i eksperimentet, da alle deltakerne blir utsatt for samtlige kombinasjoner av uavhengige variabler. På denne måten vil deltakerne også opptre som sin egen kontrollgruppe hvor man kan sammenligne mot de andre nivåene man har blitt utsatt for. En ulempe ved bruk av “within-subjects” design er at respondenten, gjennom å utsettes for samtlige nivå, vil kunne gjette seg frem til hypoteser. I dette eksperiment hvor den manipulerede uavhengige variabelen er kjønn, er sannsynligheten trolig for stor til at deltakerne forstår hvilken manipulasjon de blir utsatt for. Det mest hensiktsmessige designet for hypotesene i denne studien er derfor et “between-subjects” design.

4.3 Datainnsamling

4.3.1 Populasjon og utvalg

De fleste eksperimentelle studier handler om å besvare forskningsspørsmålet for den samlede populasjonen. Forskningsspørsmålet i denne studien er “*Vil revisors profesjonelle skepsis i revideringen knyttet til hvitvasking påvirkes av kjønnen til lederen i selskapet?*”, og det er naturlig å definere populasjonen som alle revisorer som praktiserer under det norske revisor- og hvitvaskingsregelverket. Som mange eksperimentelle studier, er det i dette tilfellet både uoppnåelig og unødvendig å samle resultater fra hele populasjonen. Utvalgsprosessen forstås som prosessen med å velge ut en enhet fra populasjonen som skal observeres, og på den måten kunne generalisere resultatene fra utvalget til hele populasjonen (Trotman, 2001). Det er dermed hensiktsmessig å utvelge en gruppe revisorer som skal representere alle revisorene som er underlagt norsk revisorlovgivning.

Med hensyn til forskningsspørsmålet er det ønskelig å ha et utvalg av praktiserende revisorer. På grunn av et snevret nettverk og ressursbegrensning, er dette imidlertid en knapp og kostbar ressurs. Peecher argumenterer for at bruk av revisjonsstudenter fremfor praktiserende revisorer ikke vil true den eksterne validiteten (Peecher & Solomon, 2001), og gir dermed grunnlag for å anta at resultater fra studerende respondenter kan likestilles med resultater fra praktiserende respondenter. Utvalget blir nærmere utpekt ved en bekvemmelighetsutvelgelse som inkluderer de respondentene som er mest tilgjengelig for forskeren (Jacobsen, 2022). I den utstrekning kan utvalget brytes ned til studenter som studerer master i regnskap og revisjon ved universiteter og høyskoler i Norge.

4.3.2 Utforming av eksperimentell undersøkelse

Eksperimentet i denne studien har som formål å presentere et saksforhold som skal gi respondenten grunnlag til å vurdere revisjonsbevis, klientens risiko for hvitvasking og tillitsforholdet med ledelsen i rollen som revisor. Alle respondenter blir presentert saksforholdet og bakgrunnsinformasjon om selskapet og ledelsen som er representert ved en finansdirektør. Caset kan leses i sin helhet i vedlegg 1. Gruppe 1 og 2 blir i tillegg eksponert for finansdirektørens kjønn med navn og bilde, hvilket utgjør manipulasjonen. Kontrollgruppen får ingen opplysning om finansdirektørens kjønn.

Undersøkelsen består av 19 spørsmål hvor respondenten enten skal “ta stilling til”, “vurdere enighet” eller “vurdere sannsynlighet”. Spørsmålene er utformet på en måte som skal avdekke respondentenes tillit til klienten og profesjonelle skepsis knyttet til revisjonsbevisene. Svaralternativene er basert på en Likert-skala fra 1-6, som er bevisst utformet uten nøytrale alternativer for å tvinge respondenten til å ta et standpunkt. Spørsmålene er ordnet for å unngå at respondenten svarer i et fast mønster på automatikk uten å tenke. Dette er gjort ved at spørsmål som logisk vurderes én retning av vurderingsskalaen, er blandet med spørsmål som logisk vurderes i motsatt retning av skalaen, men som innehar samme betydning. Eksempelvis er spørsmålet “sannsynlighet for at ledelsen skjuler noe” etterfulgt av “sannsynlighet for at ledelsen er ærlig”.

Spørsmålene i eksperimentet er formulert med utgangspunkt i Hurtt sin metode for utarbeidelsen av HPSS. Spørsmålene om tillit som er benyttet for utviklingen av HPSS kan anses overførbare til utformingen av spørsmålene i dette eksperimentet. Ett av spørsmålene som Hurtt stiller sine respondenter er “I often accept other people’s explanations without further thought”, hvilket gir utgangspunkt for spørsmålet “jeg er tilfreds med kvaliteten av revisjonsbevisene som foreligger” og “I hvilken grad stoler du på finansdirektørens uttalelse?”. Hele undersøkelsen avsluttes med en manipulasjonssjekk bestående av to kontrollspørsmål for å teste hvorvidt respondenten faktisk har blitt eksponert for kjønnet på klienten, og hvorvidt respondenten har svart selvstendig.

4.3.3 Praktisk gjennomførelse

Undersøkelsen er utformet og distribuert gjennom undersøkelsesplattformen, Qualtrics. Respondentene ble anonymisert ved å deaktivere alle funksjoner i Qualtrics som kunne spore deltakerne. Ved å ikke samle inn personopplysninger er prosjektet ikke meldepliktig til Norsk senter for forskningsdata (NSD). Verktøyet fordeler respondentene tilfeldig mellom gruppe 1, gruppe 2 og en kontrollgruppe. Undersøkelsen ble publisert 15. mars 2023 på en Facebook-side for MRR-studenter ved NHH. Det ble i tillegg forespurt til studieprogramledere innen regnskap og revisjon ved andre høyskoler og universiteter i Norge om å publisere undersøkelsen på sine respektive studentplattformer, hvorav Nord Universitet, Handelshøyskolen BI, Oslo Met og Universitet i Agder takket ja til å dele undersøkelsen. Undersøkelsen ble også delt i personlige nettverk. Tilgang til undersøkelsen ble avsluttet 14. april 2023.

4.3.4 Pilottest

For å kunne identifisere feil og mangler, sikre nøyaktighet, måle tidsbruk og optimalisere respondentopplevelsen, er det hensiktsmessig å prøvekjøre testen på en mindre gruppe før den distribueres til hele utvalget (Gerring, 2012). En slik pilottest er gjennomført på fire studenter, hvorav tre studerte revisjon og én hadde revisjonserfaring. Formålet med denne pilottesten er i hovedsak å kontrollere tidsbruk og observere hvorvidt informasjonen oppfattes slik som ønskelig. For å få valide resultater er det viktig at respondenten ikke er klar over hva som utgjør manipulasjonen. I denne studien er dette særlig kritisk fordi folk generelt har presumpsjoner og forhold knyttet til kjønn relativt til andre type variabler. Respondentene i pilottesten ble spurt om hvorvidt eksponering av bilde av finansdirektøren i caseoppgaven ble oppfattet for eksplisitt, som dermed kunne avsløre kjønnsvariabelen i eksperimentet. Deltakernes tilbakemeldinger tyder på at dette ikke var tilfelle, som følgelig ikke ville forstyrre resultatet.

Respondentene kommenterte at det ikke var nok informasjon til å få inntrykk av finansdirektøren og gjorde det vanskelig å besvare spørsmål knyttet til tillit, integritet, oppriktighet mv. Det ble dermed tilført ytterligere informasjon om finansdirektørens karakter og bakgrunn i caseoppgaven. Noen respondenter kommenterte også at det var uklart hva som utgjorde revisjonsbevis i saksforholdet. Dette ble rettet opp ved en eksplisitt presisering i caseoppgaven. Resultatene fra pilottesten indikerte også at “søken etter ytterligere revisjonsbevis” ville være en selvfølge, trolig fordi det ikke fremkom en tilstrekkelig mengde revisjonsbevis opprinnelig i teksten. For å kunne differensiere og gi rom for både de mindre skeptiske respondenter som er fornøyd med foreliggende revisjonsbevis, og de mer skeptiske respondentene som vil innhente mer revisjonsbevis, ble det tilføyd flere konkrete revisjonsbevis. Denne problemstillingen blir ytterligere diskutert i kapittel 4.5.2 om validitet.

4.4 Analysemetode

Denne studien ønsker å finne ut hvorvidt ledelsens kjønn kan påvirke revisors profesjonelle skepsis knyttet til hvitvasking, og med det finne ut om resultatene er realistiske eller kun ved tilfeldigheter. I en slik analyse sammenlikner man sannsynligheten ved et bestemt signifikansnivå. I dette eksperimentet benyttes et signifikansnivå på 5% som er vanlig for samfunnsvitenskapelige eksperimenter (Burns & Burns, 2008). Resultater med p-verdi som

---

overstiger 5% vil dermed ikke være statistisk signifikante, og man kan ikke forkaste H_0 . Videre impliserer dette 5% sannsynlighet for feilaktig forkasting av H_0 , en såkalt type I-feil (Trochim et al., 2016).

For å analysere datasettet benyttes analyseprogrammet Statistical Packages for the Social Sciences (SPSS). Datamaterialet er overført direkte fra Qualtrics, som sikrer pålitelighet i dataene og reduserer risiko for menneskelig feil og datatap. Før man kan teste hypotesene er det en viktig forutsetning at datasettet er pålitelig. Denne studien har 12 og 7 spørsmål om henholdsvis revisors *tillit til klienten* og *motivasjon til å søke ny kunnskap* for å måle den avhengige variabelen, profesjonell skepsis. Disse besvares ut ifra en skala, som fordrer et pålitelig datasett slik at alle spørsmålene kan analyseres samlet som en indeks. En velbrukt metode for å teste intern pålitelighet er "Cronbach's Alpha", hvor høy alfa indikerer høy konsistens mellom responsene innad i gruppen. I henhold til metoden regnes datasettet som pålitelig når alfa overstiger 0.7 (Burns & Burns, 2008). Ved hjelp av SPSS finner man at Cronbach's Alpha for spørsmålene som knytter seg til hypotese 1+3 og 2 er henholdsvis 0.806 og 0.928 som er tilstrekkelig nivå for pålitelighet. Alfa-verdiene sier dermed at gjennomsnittet av skalaene fra disse spørsmålene kan benyttes som pålitelige indekser.

Denne studien benytter både en-veis og to-veis Analysis of Variance (ANOVA) avhengig av hvilken hypotese som testes. Bruk av ANOVA som analysemetode forutsetter blant annet at dataene for utvalget er normalfordelte. Gjennomføring av en Shapiro-Wilk test viser at datasettet for gruppe 1 og kontrollgruppen avviker fra normalfordeling, som antageligvis kan forklares ved at utvalget er så lite. Gruppe 2 har imidlertid en p-verdi på 0.874 som gir grunnlag for å beholde nullhypotesen om normalfordeling. For å sikre at potensielle brudd på antakelsen om normalfordeling ikke påvirker funnene, gjennomføres det også en Mann-Whitney U-test som sammenlikner medianen mellom gruppene. Ettersom Mann Whitney U-test ikke krever normalfordeling og viser samme resultater som ANOVA-testen, ser man bort fra brudd på normalfordelingen og benytter resultater fra ANOVA videre i analysen.

4.5 Reliabilitet og validitet

4.5.1 Reliabilitet

To nøkkelkriterier for å vurdere målekvaliteten innenfor forskning er reliabilitet og validitet. Innen forskning refereres reliabilitet til påliteligheten av studien. Når samme fenomen måles gjentatte ganger ved bruk av samme undersøkelsesopplegg, vil reliabiliteten komme til uttrykk i graden av konsistens mellom datasettene. Jo høyere grad av konsistens, desto høyere reliabilitet. (Trochim et al., 2016)

I denne studien er reliabiliteten styrket ved å benytte Qualtrics som gir standardiserte spørreskjemaer, anonymisering av respondenter og en klar definert undersøkelsesprosedyre i datainnsamlingen. Qualtrics overfører datamaterialet direkte til analyseverktøyet, og hindrer risiko for å miste data. Samtidig er dataene tolket konsistent med bruk av samme analyseverktøy (SPSS) gjennom hele oppgaven. Videre styrkes også den interne reliabiliteten ved at oppgaven utarbeides av to personer, hvilket reduserer muligheten for feilbehandling og feiltolkning.

4.5.2 Validitet

Validitet refererer til gyldighet og relevans, og sier noe om hvor godt undersøkelsen faktisk måler det som er intensjonen. Det skal altså være mulig å knytte en årsakssammenheng mellom den uavhengige og avhengige variabelen (Trochim et al., 2016). I denne studien foreligger det risiko for at andre variabler kan påvirke respondentens valg og dermed måles ikke den avhengige variabelen på riktig måte. Man kan med andre ord ikke være sikker på om andre faktorer enn klientens kjønn påvirker resultatet.

Det har vært en særlig utfordring å utforme en caseoppgave som hverken skaper for lite eller for mye mistanke om risiko for hvitvasking, hvor konsekvensen er at det er saksforholdet knyttet til *selskapet* som avgjør skepsisen og ikke finansdirektørens kjønn. Målet er å formulere et saksforhold hvor profesjonell skepsis fremprovoseres av respondentenes oppfatning av kjønn, fremfor risikomomenter for hvitvasking eller mangel på revisjonsbevis. Dersom man formulerer en caseoppgave som skaper for lav eller for høy mistanke, vil respondentene vurdere påstander kun enten i nedre eller øvre sjikt på skalaen som følge av at mistanken utelukkende fremkommer av de gitte risikomomentene for hvitvasking. Pilottesting

---

ble dermed svært viktig for å teste denne problemstillingen og finne riktig mengde revisjonsbevis/momenter som skaper mistanke.

Videre kan den interne validiteten være truet ved at eksperimentet ikke er kontrollert. Som følge av begrensede ressurser og denne studiens omfang, har man ikke kunnet påse at respondenter ikke samarbeider eller blir påvirket av andre eksterne faktorer som kan forstyrre beslutningene.

Validiteten i denne studien kan også trues ved at profesjonell skepsis kun måles gjennom *motivasjon til å søke ny kunnskap* og *tillit til klienten*. Slik som litteraturen antyder, er det tidligere nevnt at profesjonell skepsis ikke er veldefinert og det foreligger delte meninger om hvilke faktorer som påvirker konseptet. Det er mange måter å måle profesjonell skepsis, og de valgte målingene for profesjonell skepsis i denne studien gir en begrenset oppfatning av et komplekst begrep som egentlig har mange flere konturer.

På den andre siden styrkes den interne validiteten ved å ha en tredje respondentgruppe som ikke mottar manipulasjonen. En slik kontrollgruppe gir muligheten til å isolere effekten av manipulasjonen og fastslå hvorvidt variasjoner blant respondentene faktisk skyldes manipulasjonen eller andre faktorer. I tillegg avsluttes undersøkelsen med en manipulasjonssjekk som kontrollerer at alle respondentene faktisk har blitt utsatt for behandlingen.

5. Resultater

Dette kapitlet presenterer resultatene fra studiens eksperiment, oversikt over prosessen for datarensing, presentasjon av deskriptiv statistikk og resultatene knyttet til hypotesene bli presentert.

5.1 Rensing av data

Ved avslutningen av undersøkelsen består datasettet av svar fra 75 respondenter, hvorav 40 ikke fullførte, som dermed må utelukkes fra analysen. Videre utelukkes 2 respondenter på bakgrunn av mislykket manipulasjonssjekk. Disse respondentene antas å ikke ha lest caset grundig nok og har dermed ikke fått med seg nødvendig informasjon som utgjør manipulasjonen. Det foreligger imidlertid en svakhet ved manipulasjonssjekken ettersom det er 50% sjanse for å svare rett på de to spørsmålene som utgjør sjekken, og deltakere kan ha bestått testen uten å faktisk lese ordentlig gjennom caset. Dette er forsøkt kontrollert ved å vurdere deltakernes tidsbruk. Respondentene har brukt mellom 3-7 minutter og antas å være innenfor en rimelig tidsramme til å kunne lese hele caset og svare fornuftig på spørsmålene. Etter datarensing består utvalget av 33 respondenter, med en relativt jevn fordeling mellom gruppe 1, gruppe 2 og kontrollgruppe på henholdsvis 9, 12 og 12 deltakere. Frafallsraten er 44% som ikke er uvanlig for et nettbasert eksperiment (Dandurand, Shultz & Onishi, 2008).

5.2 Deskriptiv statistikk

Deskriptiv statistikk gir informasjon om det grunnleggende datasettet. For å sikre sammenlignbarhet er det viktig at det er et jevnt antall deltakere i hver gruppe og at deltakerne har relativt like karakteristikk. Dersom dette ikke er tilfelle, kan man ikke konkludere med at variasjoner i den avhengige variabelen skyldes manipulasjonen. En av de vanligste metodene for beskrivende statistikk er frekvenstabell som presentert nedenfor (Trochim et al., 2016).

Tabell 1 - Deskriptiv statistikk

Alder	Gruppe 1	Gruppe 2	Kontroll	Total
23-25	1(11%)	5(42%)	6(50%)	12(36%)
26-29	5(55%)	5(42%)	6(50%)	16(48%)
30+	3(33%)	2(17%)	0	5(15%)
Total	9	12	12	33
Revisjonserfaring				
<i>Uten</i>	2(22%)	5(42%)	6(50%)	13(39%)
<i>Med</i>	7(78%)	7(58%)	6(50%)	20(61%)
Total	9	12	12	33
Kjønn				
<i>Mann</i>	7(78%)	8(67%)	7(58%)	22(67%)
<i>Kvinne</i>	2(22%)	4(33%)	5(42%)	11(33%)
Total	9	12	12	33

Slik som presentert i tabell 1, ser man at aldersgruppen 26-29 er høyt representert i gruppe 1 og 2, hvilket kan begrunnes ved at MRR-studenter vanligvis er sent i tjuårene. Kontrollgruppen har en helt jevn fordeling mellom deltakere i aldersgruppen 23-25 og 26-29. Det er få respondenter i alderen 30 og over, hvor gruppe 1 har høyest antall fra denne aldersgruppen.

Når det gjelder respondentenes revisjonserfaring, viser tabellen at majoriteten har revisjonserfaring. Dette kan forklares ved at mange velger å ta etterutdanning innen master og revisjon etter noen år med arbeidserfaring innen revisjon. Revisjonserfaring i dette tilfellet inkluderer i tillegg internship, hvilket ikke er uvanlig å gjennomføre i løpet av en revisjonsutdanning. Tabellen viser en skjev kjønnsfordeling, hvor mannsandelen er betraktelig høyere enn kvinneandelen i alle responsgruppene. Totalt utgjør menn 67% av hele utvalget.

Samlet sett kan man se en skjevfordeling av de ulike variablene for hele utvalget. Dette grunnes sannsynligvis i liten utvalgsstørrelse og høy frafallsrate. I denne studien ser man derfor ikke bort ifra at dette kan svekke sammenlignbarheten mellom gruppene, noe som kan påvirke analysen. Dette er en velkjent utfordring i masteroppgaver ved at det foreligger en akseptert risiko for å oppnå et lavere antall deltakere enn det som er nødvendig fra et forskningsperspektiv. Konsekvensen for denne problematikken kan være begrenset statistisk styrke og svekket pålitelighet når det gjelder å trekke konklusjoner basert på resultatene. Til

tross for denne utfordringen, er det viktig å merke seg at designet, utformingen og analysen av studien forblir upåvirket. Man vil dermed likevel oppnå et læringsutbytte fra masteroppgaven, inkludert en forståelse av forskningsprosessen, anvendelse av metoder og analyseverktøy, samt evnen til å trekke konklusjoner og diskutere begrensningene ved egen forskning.

5.3 Hypotesetesting

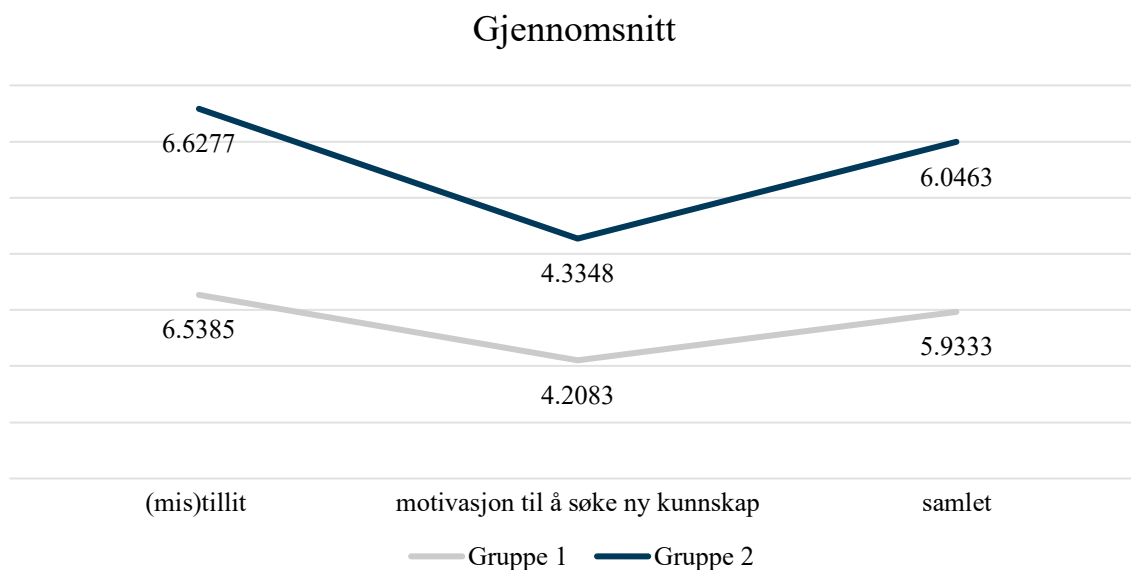
Denne studien består av tre hypoteser som skal testes med et konfidensintervall på 95% hvor signifikansnivået er satt til 5%. Hypotesene testes på bakgrunn av gjennomsnitt, standardavvik og varians (ANOVA). I tillegg gjennomføres en Tukey-test sammen med ANOVA for å se hvordan de ulike respondentgruppene er forskjellig fra hverandre. I testen benyttes gruppe 1 eller gruppe 2 som sammenligningsgrunnlag avhengig av hvilken hypotese som testes. Forutsetning om normalfordeling testes ved en Shapiro-Wilk-test og det blir også benyttet en Mann Whitney U-test som ikke krever normalfordeling. Resultater fra ShapiroWilk og Mann Whitney U-test er presentert i vedlegg 2 og 3.

5.3.1 Hypotese 1

Hypotese 1 undersøker hvorvidt revisorer utøver høyere grad av profesjonell skepsis overfor klienter med mannlige ledere enn kvinnelige ledere i revidering knyttet til hvitvasking. Profesjonell skepsis måles i denne hypotesen ved nivåene revisors *tillit til klienten* og *motivasjon til å søke ny kunnskap*. Disse to nivåene påvirker profesjonell skepsis i motsatte retninger, altså at høy tillit medfører lavere skepsis, mens høy motivasjon medfører høyere skepsis. For å kunne analysere dataene riktig, er scoringen fra spørsmålene om tillit snudd i analyseprogrammet slik at det kan måle profesjonell skepsis i sin naturlige retning i henhold til hypotesen. Ved å snu denne variabelen betegnes den som mistillit istedenfor tillit i dette tilfellet.

Gjennomsnitt

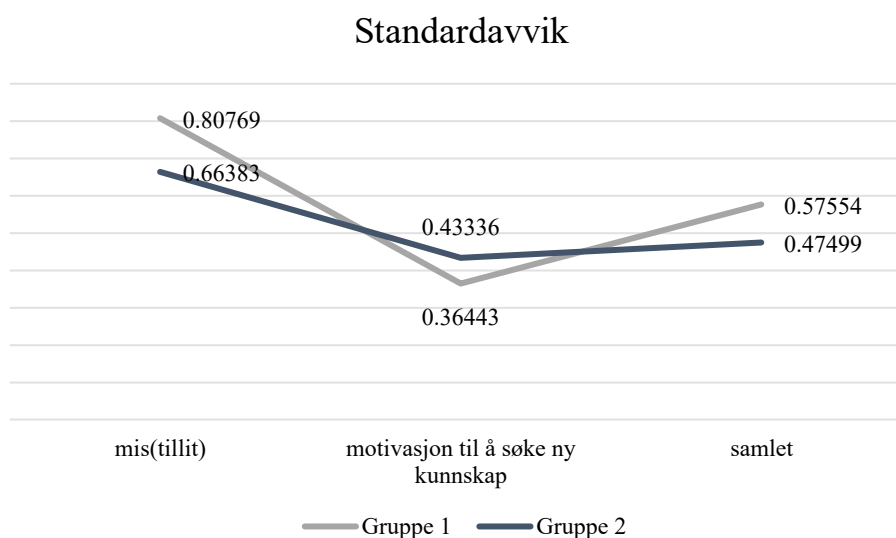
Innledningsvis kan man studere grad av profesjonell skepsis ved å sammenligne gjennomsnittet og standardavviket av vurderingene til gruppe 1 og gruppe 2.

Figur 1 - Profildiagram som viser gjennomsnitt for variabler i hypotese 1

Figur 1 viser at gruppe 1 gir utslag for både lavere *mistillit til klientledelse* og lavere *motivasjon til å søke ny kunnskap* i sammenligning med gruppe 2. Samlet sett ser man at gjennomsnittlig profesjonell skepsis for gruppe 1 (5.9333) er lavere enn for gruppe 2 (6.0463).

Standardavvik

Videre kan man studere standardavviket for å se hvor mye de individuelle verdiene i hver gruppe avviker fra gjennomsnittet for den aktuelle gruppen.

Figur 2 - Profildiagram som viser standardavvik for variabler i hypotese 1

I figur 2 ser man at gruppe 1 har samlet standardavvik lik .57554, mens gruppe 2 har samlet standardavvik lik .47499. Dette betyr at det er større variasjon blant verdiene for gruppe 1 sammenlignet med gruppe 2. Med andre ord, det er større spredning rundt gjennomsnittsverdien i gruppe 1 enn gruppe 2.

Analysis of Variance

En ensidig ANOVA-test ble utført for å teste signifikante forskjeller mellom gruppene. Både gruppe 1, gruppe 2 samt kontrollgruppen ble inkludert i testen. Profesjonell skepsis måles her ved *mistillit til klienten* og *motivasjon til å søke ny kunnskap*, og det er benyttet en gjennomsnittscore for hver respondent for å måle profesjonell skepsis som én samlet verdi, i motsetning til å se på hver påstand enkeltvis. Å studere forskjellene mellom de enkelte påstandene forteller ikke så mye. Det kan være veldig minimale forskjeller, men sannsynligheten for å finne noen forskjeller mellom gruppene er imidlertid mer sannsynlig enn om man aggregerer scoren. Resultatene fra ANOVA-testen som er utført for påstandene enkeltvis er presentert i eget avsnitt (5.4).

Tabell 2 - *Analysis of Variance (ANOVA) for hypotese 1*

	<i>Sum of Squares</i>	<i>Mean Square</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
<i>Profesjonell skepsis</i>	.133	.066	.272	.764

Tabell 2 presenterer resultatene fra ANOVA-testen og viser en p-verdi på .764 for profesjonell skepsis. Dette indikerer ingen signifikant forskjell i gjennomsnittlige verdier på profesjonell skepsis mellom de ulike gruppene i testen.

Tukey-test for hypotese 1

P-verdien fra en ANOVA viser hvorvidt resultatene er signifikante, men ikke hvilke grupper som er signifikant forskjellig fra hverandre. Ved å gjennomføre en Tukey-test sammen med ANOVA kan man se hvordan de ulike respondentgruppene er forskjellig fra hverandre. Hypotese 1 antar at revisor utøver høyere grad av profesjonell skepsis overfor mannlige ledere enn for kvinnelige ledere, og det er dermed interessant å studere forskjellene mellom gruppe 1 (mannlig leder) og de to andre gruppene (kvinnelig leder og kontrollgruppe).

Tabell 3 - Tukey-test for hypotese 1

(I) Gruppe	(J) Gruppe	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Gruppe 1	Gruppe 2	-.11296	.21806	.863
	Kontrollgruppe	-.15833	.21806	.750

Mean Difference-verdien for gruppe 1 (mannlig leder) + gruppe 2 (kvinnelig leder) er negativ (-0.11296) som indikerer at gjennomsnittlig profesjonell skepsis er lavere for mannlige klienter enn for kvinnelige klienter. Signifikansnivået er imidlertid på .863, og dermed ikke lavt nok til å konkludere med at forskjellen er signifikant.

Mean Difference-verdien for gruppe 1 (mannlig leder) + kontrollgruppe er også negativ (-0.15833), som indikerer at revisorene i gruppe 1 har lavere profesjonell skepsis enn kontrollgruppen. Her er signifikansnivået på .750, heller ikke lavt nok til å konkludere med at forskjellen er signifikant.

ANOVA av kontrollvariabler

For å kontrollere at ikke andre faktorer enn de uavhengige variablene påvirker profesjonell skepsis, ble det videre gjennomført en ANOVA med kontrollvariablene, altså revisjonserfaring og kjønn på respondent.

Tabell 4 - ANOVA av kontrollvariabler for hypotese 1

	Sum of Squares	Mean Square	F	Sig.
Erfaring	.074	.074	.312	.580
Kjønn	.010	.010	.042	.839

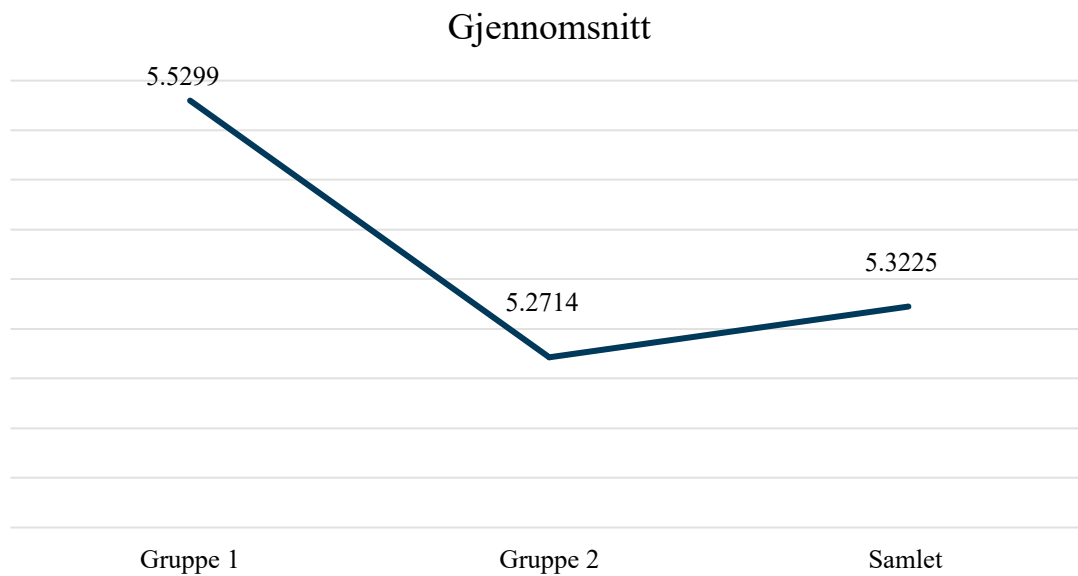
Denne testen viste ingen signifikante resultater. Dette indikerer at kontrollvariablene ikke har signifikant påvirkning på den avhengige.

5.3.2 Hypotese 2

Hypotese 2 undersøker hvorvidt revisor har høyere tillit til klienter med kvinnelige ledere relativt til mannlige ledere. Som tidligere nevnt i kapittel 3.2 om hypoteser, peker tidligere forskning på at tillit til klientrepresentanten har negativ påvirkning på profesjonell skepsis. Vi benytter følgelig påstandene knyttet til tilliten til finansdirektøren som et mål på den avhengige variabelen. Noen av påstandene om tillit er imidlertid målt i omvendt retning, altså at en høy score indikerer mistillit. Disse verdiene er snudd i SPSS slik at de måler tillit i riktig retning.

Gjennomsnitt

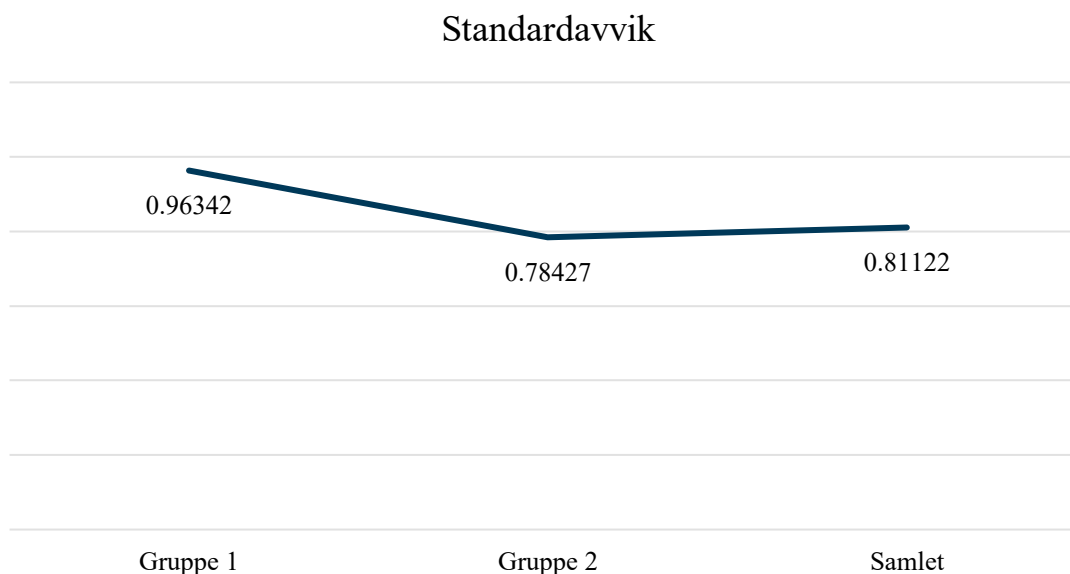
Figur 3 - Profildiagram som viser gjennomsnitt for variabler i hypotese 2

Figur 3 viser at gruppe 1 gir utslag for høyere tillit til klientledelse (5.5299) sammenlignet med gruppe 2 (5.2714).

Standardavvik

Figur 4 - Profildiagram som viser standardavvik for variabler i hypotese 2

Figur 4 viser at gruppe 1 har standardavvik lik .96342, mens gruppe 2 har standardavvik lik .81122. Dette betyr at det er en større variasjon blant verdiene for gruppe 1 sammenlignet med gruppe 2.

Analysis of Variance (ANOVA) for hypotese 2

En ensidig ANOVA-test ble utført for å teste hvorvidt det er signifikant forskjell på gruppens vurdering av tillit. Gruppe 1, gruppe 2, samt kontrollgruppen er inkludert. Det er benyttet en gjennomsnittscore for alle påstandene om tillit til å måle variabelen som én samlet verdi.

Tabell 5 - Analysis of Variance (ANOVA) for hypotese 2

	<i>Sum of Squares</i>	<i>Mean Square</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
<i>Tillit</i>	.550	.275	.402	.672

Tabell 6 viser en p-verdi på .672 som et resultat av ANOVA-testen. Dette indikerer at det ikke er signifikant forskjell i gjennomsnittlige verdier av tillit mellom de ulike gruppene som er testet.

Tukey-test for hypotese 2

Tukey-test er gjennomført for å studere hvordan gruppene er forskjellig fra hverandre. Hypotese 2 antar at revisor utviser høyere grad av tillit overfor kvinnelige ledere enn for mannlige ledere, og det er dermed interessant å studere forskjellene mellom gruppe 2 (kvinnelig leder) og de to andre gruppene (mannlig leder og kontrollgruppe).

Tabell 6 - Tukey-test for hypotese 2

<i>(I) Gruppe</i>	<i>(J) Gruppe</i>	<i>Mean Difference (I-J)</i>	<i>Std. Error</i>	<i>Sig.</i>
Gruppe 2	<i>Gruppe 1</i>	-.25855	.36459	.760
	<i>Kontrollgruppe</i>	.05342	.33755	.986

Mean Difference-verdien for gruppe 2 (kvinnelig leder) + gruppe 1 (mannlig leder) er negativ (-.25855) som indikerer høyere gjennomsnittlig tillit for mannlige klienter enn for kvinnelige klienter. Signifikansnivået er imidlertid på .760, og dermed ikke lavt nok til å konkludere med at forskjellen er signifikant. Mean Difference-verdien for gruppe 2 (kvinnelig leder) + kontrollgruppe er positiv (.05342), som indikerer at revisorene i gruppe 2 har litt høyere tillit til klienten enn kontrollgruppen. Her er signifikansnivået på .760, heller ikke lavt nok til å konkludere med at forskjellen er signifikant.

ANOVA av kontrollvariabler

For å kontrollere at ikke andre faktorer enn de uavhengige variablene påvirker tillit til klienten, ble det videre gjennomført en ANOVA med kontrollvariablene.

Tabell 7 - Analysis of Variance (ANOVA) av kontrollvariabler for hypotese 2

	<i>Sum of Squares</i>	<i>Mean Square</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
<i>Erfaring</i>	.117	.117	.174	.680
<i>Kjønn</i>	.028	.028	.042	.840

Denne testen viste ingen signifikante resultater. Dette indikerer som ønskelig ingen signifikant påvirkning på den avhengige.

5.3.3 Hypotese 3

Hypotese 3 tester hvorvidt kvinnelige revisorer vil utvise lavere (høyere) profesjonell skepsis overfor mannlig (kvinnelig) klient, enn mannlige revisorer. Profesjonell skepsis måles i denne hypotesen ved bruk av begge nivåene revisors *tillit til klient* og *motivasjon til å søke ny kunnskap* slik som i hypotese 1.

Gjennomsnitt

Uavhengig variabel	Moderator	Avhengig variabel
Mannlig klient	Mannlig revisor	5.7857
	Kvinnelig revisor	6.4500
Kvinnelig klient	Mannlig revisor	6.0562
	Kvinnelig revisor	6.0264

Kvinnelige revisorer utviser høyere profesjonell skepsis overfor mannlige klienter (6.450), enn mannlige revisorer (5.7857). Overfor kvinnelige klienter, utviser mannlige revisorer så vidt høyere profesjonell skepsis (6.0562) enn kvinnelige revisorer (6.0264).

To-veis ANOVA

Det er gjennomført en to-veis ANOVA for å teste om revisors kjønn har signifikant påvirkning på sammenhengen mellom klientens kjønn og profesjonell skepsis. En to-veis ANOVA skiller seg fra en-veis ANOVA ved at man analyserer to uavhengige variablers påvirkning på én avhengig variabel (Bevans, 2020).

Source	Mean Square	F	Sig.
<i>Corrected Model</i>	.167	.679	.643
<i>Intercept</i>	979.760	3987.219	<.001
<i>Klientkjønn</i>	.014	.058	.944
<i>Revisorkjønn</i>	.360	1.466	.236
<i>Klientkjønn * revisorkjønn</i>	.259	1.053	.363

Interaksjonen mellom revisorskjønn og klientkjønn viser en P-verdi på .363 som indikerer at revisors kjønn ikke har en signifikant modererende effekt på sammenhengen mellom klientens kjønn og profesjonell skepsis.

5.4 Andre observasjoner

ANOVA av kontrollvariabel, “erfaring” på påstandsnivå

Som tidligere nevnt viser ANOVA-testen av kontrollvariablene knyttet til hypotese 1 ingen signifikante resultater. Når man imidlertid gjennomfører ANOVA-test for hver påstand (fremfor aggregert verdi) knyttet til kontrollvariabelen erfaring, gir det utslag for signifikans på to påstander.

Tabell 8 - Analysis of Variance (ANOVA) av kontrollvariabler for hver enkelt påstand

Påstander	<i>Sum of Squares</i>	<i>Mean Square</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
<i>Å søke ytterligere bevis er nødvendig</i>	11.491	11.491	6.528	.016*
<i>Jeg ønsker å bruke mer tid og ressurser på å innhente revisjonsbevis</i>	6.928	6.928	4.246	.048*
<i>Jeg er tilfreds med kvaliteten av revisjonsbevisene som foreligger</i>	2.417	2.417	1.427	.241
<i>Jeg er tilfreds med kvantiteten av revisjonsbevisene som foreligger</i>	2.910	2.910	1.770	.193
<i>Jeg anser finansdirektørens uttalelse som hensiktsmessig revisjonsbevis</i>	.673	.673	.318	.577
<i>Sannsynlighet for at du vil innhente ytterligere revisjonsbevis</i>	2.836	2.836	1.605	.215
<i>Sannsynlighet for at du vil søke eksterne kilder og verktøy for å finne ny informasjon</i>	2.450	2.450	2.489	.125

Påstandene “å søke ytterligere bevis er nødvendig” og “jeg ønsker å bruke mer tid og ressurser på å innhente revisjonsbevis” viser signifikans med p-verdier på henholdsvis .016 og .048.

---

6. Diskusjon og konklusjon

Dette kapittelet tar for seg en diskusjon av hovedfunnene og en konklusjon på grunnlag av studiens tre hypoteser. Kapittelet avsluttes med begrensninger i studien og forslag til videre forskning.

6.1 Diskusjon av hypoteser

Denne masterutredningen tar sikte på å studere sammenhengen mellom klientledelsens kjønn og profesjonell skepsis i revisors rolle som bekjemper av hvitvasking, og utledes gjennom følgende forskningsspørsmål: «*Vil revisors profesjonelle skepsis i revideringen knyttet til hvitvasking påvirkes av kjønn til lederen i selskapet?*». På bakgrunn av funn fra undersøkelsen og tidligere forskning skal forskningsspørsmålet besvares gjennom studiens tre hypoteser:

- 1) Revisor utøver høyere grad av profesjonell skepsis overfor klienter med mannlige ledere enn kvinnelige ledere i revidering knyttet til hvitvasking
- 2) Revisor har høyere tillit til klienter med kvinnelige ledere relativt til mannlige ledere
- 3) Kvinnelige revisorer vil utvise lavere (høyere) profesjonell skepsis overfor mannlige (kvinnelig) klient, enn mannlige revisorer

6.1.1 Diskusjon av hypotese 1

Den første hypotesen foreslår at revisor utøver høyere grad av profesjonell skepsis overfor mannlige ledere enn kvinnelige ledere i revidering knyttet til hvitvasking. Ved å studere samlet gjennomsnittet av *tillit* og *motivasjon til å søke ny kunnskap*, og Mean Difference-verdi for gruppe med mannlige leder + gruppe med kvinnelig leder, finner vi at revisor utviser *lavere* profesjonell skepsis for mannlige ledere. Disse resultatene motsier hypotesen.

Man kan ikke sikkert si hva respondentene legger i ordet “tillit”. Selv om det kan tolkes som å stole på lederen som person, kan det også blant annet tolkes som tillit til deres kompetanse og forretningsevne. I tillegg har menn ofte en systematisk tilnærming til problemløsning med fokus på logikk, regler og struktur, i motsetning til kvinner som ofte har en mer emosjonell og

holistisk tilnærming (Ellemers, 2018). Dersom det er slik at revisor utviser mer tillit til menn på bakgrunn av deres egenskaper i en forretningsmessig kontekst, kan høyere *motivasjon til å søke ny kunnskap* overfor kvinnelige ledere mulig forklares ved bekreftelsesbias. Bekreftelsesbias er en kognitiv skjevhet som referer til den menneskelige tendensen å søke, tolke og huske informasjon på en måte som bekrefter deres eksisterende tro og forventninger (Svartdal, 2019). Det er mulig at revisor har mindre tillit til kvinner i en forretningsmessig kontekst, og dermed en tendens til å søke etter informasjon som bekrefter denne foreliggende antakelsen. Dette medfører høyere motivasjon til å søke kunnskap som kan bekrefte sin mistillit, som følgelig gir utslag for høyere profesjonell skepsis. Videre vil revisor som allerede har en tillitsfull oppfatning av mannlige klienter vurdere dem som mindre risikable, som resulterer i en nedtoning eller undervurdering av potensielle risikofaktorer eller varselsignaler knyttet til deres handlinger eller omstendigheter. Dette gir lavere score på *motivasjon til å søke ny kunnskap*, og dermed også lavere score på profesjonell skepsis.

Mean Difference-verdien for gruppe 1 + kontrollgruppen er negativ og indikerer at revisor utøver lavere profesjonell skepsis overfor mannlige ledere enn overfor ledere hvor kjønnet ikke er nevnt. Dette kan tyde på at lavere skepsis fremkommer i egenskap av at det er en mann, og ikke i egenskap av at det *ikke* er en kvinne. Med andre ord: revisors profesjonelle skepsis øker ikke fordi det er en kvinnelig klient, men profesjonell skepsis reduseres fordi det er en mannlig klient. Dette kan forklares ved at mannlige klienter utviser en høyere grad av autoritet, dominans og selvsikkerhet i en profesjonell setting som gjør at revisor vurderer deres handlinger som mindre risikable og gjør revisor mindre besluttet til å oppdage potensielle avvik eller uregelmessigheter. Dette vil slå ut som lavere grad av *motivasjon til å søke ny kunnskap* og følgelig gi utslag for lavere profesjonell skepsis.

Selv om resultatene kan gi antydninger til trender i utvalget, viser imidlertid resultatene fra ANOVA-testen samlet for alle gruppene en høy p-verdi på .764, som indikerer ingen signifikant forskjell. Dette trekker verken i favør for kvinnelige eller mannlige ledere, kun at hypotesen ikke kan bekreftes. Tidligere i oppgaven trekkes det frem at profesjonell skepsis har en kompleks oppbygging og at det fremdeles er uvisst hvilke faktorer som faktisk påvirker det. Hypotesen grunner på en rekke studier som peker på at revisors profesjonelle skepsis kan bli påvirket av relasjonsbaserte omstendigheter deriblant sosial relasjon og interaksjon med klienten, revisors "magefølelse" overfor klienten og klientens fysiske tilstedeværelse. Hypotesen er utledet med presumpsjonen om at kjønn, på lik linje med de ovennevnte omstendighetene, kan utgjøre stor del av klientrelasjonen og følgelig påvirke profesjonell

---

skepsis. Resultatene derimot foreslår at kjønnet *ikke* har innvirkning på revisors evne til å utøve profesjonell skepsis i sin revidering knyttet til hvitvasking. Dette kan forklares ved at revisjonsprosessen knyttet til hvitvasking innebærer et vurderingsarbeid som er basert på objektive og konkrete kriterier. Videre vurderer revisor risiko for hvitvasking ut ifra en helhetsvurdering av klienten, hvor inntrykket av lederen ikke utgjør så stor del som antatt.

Videre kan det tenkes at revisors plikt til å utføre lovfestet revisjon med objektivitet og uavhengighet er sterkt nok innarbeidet i revisors yrkesutøvelse til at revisor klarer å unngå å la seg påvirke av kjønnet til ledelsen. Revisor skal til syvende og sist opptre som allmennhetens tillitsperson og er med det forventet å ikke la personlige erfaringer og preferanser påvirke revisjonsarbeidet. Resultatene tyder på at revisor er bevisst på at muligheten for hvitvasking kan forekomme uavhengig av lederen som person eller lederens kjønn. For øvrig kan man tenke at revisor sannsynligvis ikke har de antagelsene eller stereotypiene knyttet til kvinner og menn slik som litteraturen foreslår. Basert på diskusjonen er det dermed ikke grunnlag for å bekrefte hypotesen.

6.1.2 Diskusjon av hypotese 2

Den andre hypotesen foreslår at revisor har høyere tillit til kvinnelige ledere i forhold til mannlige ledere. Ved å studere gjennomsnittsscore for tillit ser vi at det utvises *høyere* tillit til mannlige ledere. Resultatene motsier hypotesen.

Hypotesen utformes på bakgrunn av presumpsjonen om at menn oftere er involvert i økonomisk kriminalitet og at kvinner generelt blir oppfattet som mer ærlige og tillitsvekkende. Faktumet at resultatene peker i motsatt vei kan blant annet forklares av manglende erfaring med kvinnelige ledere, da det er en relativt mindre andel kvinnelige enn mannlige ledere i arbeidslivet. Generelt mindre erfaring med kvinnelige ledere kan føre til at revisorer er mer usikre på hvordan de skal håndtere situasjonen og være forsiktig med å utvise for stor tillit. Usikre situasjoner medfører større risiko for feil, og revisor gjør seg følgelig mer kritisk og påpasselig. Signifikansnivået på ANOVA-testen er imidlertid ikke lav nok til å konkludere med at forskjellene er signifikante, og en vurdering av gjennomsnittet alene er ikke nok for å trekke noen valide sammenhenger mellom variablene.

Mean Difference-verdi viser høyere tillit til mannlige klienter i forhold til kvinnelige klienter, men høyere tillit til kvinner i forhold til ledere hvor kjønnet ikke er nevnt. Dette kan indikere

at revisorer ikke utviser *lavere* tillit i egenskap av at lederen er en kvinne, men at revisorer utviser *høyere* tillit i egenskap av at lederen er en mann. Dette kan bety at revisorer ikke nødvendigvis har mistillit til kvinnelige ledere, men at det mannlige kjønn har iboende egenskaper som skaper tillit. Dette kan eksempelvis være at menn er mer teknisk anlagte og har mer logisk og rasjonell tankegang.

Selv om studien viser ikke-signifikante resultater, kan de likevel være informative og gi innsikt i studien. Analysene gir kanskje ikke utslag for noen statistisk forskjell mellom gruppene, men de kan likevel indikere årsakssammenheng mellom tillit/skepsis og kjønn, eller mangel på sammenheng. Det er viktig å vurdere ikke-signifikante resultater nøye og ikke konkludere for raskt med at manipulasjonen ikke har noen effekt. Selv om signifikansanalysen ikke kan bekrefte at klientledelsens kjønn påvirker revisors profesjonelle skepsis, kan den heller ikke *avkrefte* at den gjør det. I noen tilfeller kan ikke-signifikante resultater gi nyttig informasjon som kan brukes til å utvikle og forbedre fremtidige studier. Som tidligere nevnt peker forskningen på at konseptet med profesjonell skepsis fortsatt anses som en black box, hvor det er vanskelig å vite med sikkerhet hva som påvirker det eller måle hvordan det blir påvirket.

6.1.3 Diskusjon av hypotese 3

Hypotese 3 tester hvorvidt kvinnelige revisorer vil utvise lavere (høyere) profesjonell skepsis overfor mannlig (kvinnelig) klient, enn mannlige revisorer. Ved å studere gjennomsnittet finner man at kvinnelige revisorer utviser *høyere* profesjonell skepsis overfor mannlige klienter, enn mannlige revisorer. Dette motsier hypotesen.

Resultatene viser også at menn utviser relativt høyere profesjonell skepsis overfor kvinnelige klienter. Man kan se her at revisor utviser relativt høyere profesjonell skepsis overfor det motsatte kjønn. Dette kan forklares ved at det kan være lettere å kommunisere, forstå og relatere seg til eget kjønn. Det kan oppleves mindre risikabelt å stole på en som er lik seg selv, og det blir dermed mer naturlig å utvise høyere tillit. Videre kan det oppstå en større grad av usikkerhet og skepsis når man samhandler med personer av det motsatte kjønn. P-verdien fra ANOVA-testen indikerer imidlertid at revisors kjønn ikke har en signifikant modererende effekt på sammenhengen mellom klientens kjønn og profesjonell skepsis. Dette kan tyde på at forskjeller knyttet til egenskap og tankegang mellom menn og kvinner ikke er like fremtredende i revisjonsbransjen. Det er mulig at revisorer arbeider under så objektive og nøytrale kriterier og prosedyrer, at kjønnsforskjeller ikke kommer til syne under prosessen.

6.2 Diskusjon av kontrollvariabler

Det ble testet for kontrollvariablene “revisjonserfaring” og “kjønn på respondent” for hypotesene. Selv om test av kontrollvariablene ikke viser signifikans på aggregert nivå, får vi imidlertid noen signifikante resultater når vi tester kontrollvariablene på hver påstand enkeltvis. Dette kan altså tilsi at forskjellene mellom gruppene kan være påvirket av hvorvidt man har tidligere erfaring med revisjonsarbeid eller ikke. Kontrollvariabelen “revisjonserfaring” gir signifikant utslag på påstandene, “å søke ytterligere bevis er nødvendig” og “jeg ønsker å bruke mer tid og ressurser på å innhente revisjonsbevis” med p-verdier på henholdsvis .016 og .048. Fellestrekk mellom disse påstandene er at de knytter seg til å innhente mer bevis (fremfor en vurdering av foreliggende bevis). En mulig forklaring til at disse påstandene gir signifikant utslag er at mer erfarne revisorer kan ha mer kunnskap og dermed er mer kjent med rutinen ved innhenting av revisjonsbevis.

6.3 Diskusjon av andre observasjoner

Ut ifra resultatene kan man observere både *lavere* tillit og *høyere* profesjonell skepsis overfor kvinnelige ledere. Litteraturen er splittet om hvilken retning revisors tillit påvirker den profesjonelle skepsisen, og noen empiriske studier finner at tillit svekker revisors profesjonelle skepsis (Rose, 2007). Observasjonene fra denne studien tyder på at tillit kan ha en negativ effekt på profesjonell skepsis, og trekker dermed i samme retning som disse studiene.

6.4 Konklusjon

Formålet med denne studien har vært å undersøke om det er en sammenheng mellom utøvelsen av profesjonell skepsis og klientledelsens kjønn. Tidligere forskning har dannet grunnlaget for våre hypoteser: kjønn har en effekt på profesjonell skepsis og tillit.

Funnene indikerer at revisor utviser høyere grad av tillit og lavere grad av profesjonell skepsis til mannlige ledere relativt til kvinnelige ledere. Funnene støtter ikke opp mot hypotesenes retning og det er ikke funnet resultater som gir statistisk grunnlag for å konkludere med at det er en signifikant sammenheng mellom kjønn og profesjonell skepsis. Man kan dermed besvare forskningsspørsmålet “*Vil revisors profesjonelle skepsis i revideringen knyttet til hvitvasking påvirkes av kjønn til lederen i selskapet?*”, med at det ikke kan bekreftes. Man kan heller

ikke konkludere med at revisors kjønn har en signifikant modererende effekt på sammenhengen mellom klientens kjønn og profesjonell skepsis.

6.5 Begrensninger

Det er viktig å ta høyde for de iboende begrensningene som foreligger i en masterutredning. Studien har et lavere antall deltakere enn det som er nødvendig fra et forskningsperspektiv, og medfører begrenset statistisk styrke og svekket pålitelighet i konkluderingen. Den eksperimentelle studien er utvalgsbasert og bygget på en forenklet modell av en komplisert realitet som gjør studien sårbar for feilslutninger. Eksperimentet presenterer en situasjon som gir grunnlag for å vurdere risikomomenter knyttet til hvitvasking hvor studien er begrenset ved at eksperimentet innehar en forenklet konstruksjon av revisjon knyttet til hvitvasking, når revisors arbeid knyttet til fagfeltet er betydelig mer omstendelig i virkeligheten. Gjennomførelsen av studien er i tillegg under en ressurs- og tidsbegrensning som vanskeliggjør innsamling av tilstrekkelig antall responser.

Det foreligger også en begrensning knyttet til å måle begrepet profesjonell skepsis på en uttømmende måte. Konseptet er bygget opp av mange elementer, hvorav “tillit” og “motivasjon til å søke ny kunnskap” kun utgjør en begrenset del.

6.6 Forslag til videre forskning

Basert på funnene fra studien åpner det opp for flere muligheter for videre undersøkelser. En mulighet er å utforske andre faktorer som kan påvirke revisors profesjonelle skepsis, eksempelvis revisjon av ulike sektorer som finans eller teknologi. Dette kan hjelpe med å utvide konseptet av det omfattende temaet som mange forskere jobber med å forstå bedre.

Det kan også være interessant å studere flere aspekter ved revisors rolle som bekjemper av økonomisk kriminalitet og hvordan disse eventuelt kan bli påvirket av iboende trekk hos ledelsen. Studien baseres på tidligere forskning som peker på at revisor blir mer påvirket av ledelsen enn det man skulle tro, og det kan være interessant å forske videre på de trendene som denne studien peker mot.

Denne studien åpner i tillegg opp for spørsmålet om hvorvidt ledelsens kjønn påvirker revisor på andre måter i revisjonen, herunder profesjonell skjønn, uavhengighet, integritet og

objektivitet. Samtidig kan det også være hensiktsmessig å studere hvordan revisorer av ulik erfaring eller alder utfører sin rolle som bekjemper av økonomisk kriminalitet. Denne studien tjener som et fundament for fremtidige undersøkelser innen regnskap og revisjon, med mål om å forbedre forståelsen av revisors profesjonelle skepsis og hvorvidt den påvirkes av kjønn. I den forbindelse foreslås det å benytte revisors kjønn som en uavhengig variabel for å studere om dette har en direkte effekt på revisors profesjonelle skepsis.

Litteraturliste

- Aschauer, E., Fink, M., Moro, A., van Bakel-Auer, K., & Warming-Rasmussen, B. (2017). Trust and Professional Skepticism in the Relationship between Auditors and Clients: Overcoming the Dichotomy Myth. *Behavioral Research in Accounting*, 29(1), 19–42. <https://doi.org/10.2308/bria-51654>
- Barnes, T. D., & Beaulieu, E. (2014). Gender Stereotypes and Corruption: How Candidates Affect Perceptions of Election Fraud. *Politics & Gender*, 10(3), 365–391. <https://doi.org/10.1017/S1743923X14000221>
- Barnes, T. D., & Beaulieu, E. (2019). Women Politicians, Institutions, and Perceptions of Corruption. *Comparative Political Studies*, 52(1), 134–167. <https://doi.org/10.1177/0010414018774355>
- Benson, M. L., & Gottschalk, P. (2015). Gender and white-collar crime in Norway: An empirical study of media reports. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 43(4), 535–552. <https://doi.org/10.1016/j.ijlcj.2015.01.001>
- Bevans, R. (2020, 20. mars). Two-Way ANOVA | Examples & When To Use It. Hentet fra: <https://www.scribbr.com/statistics/two-way-anova/>
- Breesch, D. & Branson, J. (2009). The Effects of Auditor Gender on Audit Quality. *The IUP Journal of Accounting Research and Audit Practices*, 0(3-4), 78-107.
- Buchan, N. R., Croson, R. T. A., & Solnick, S. (2008). Trust and gender: An examination of behavior and beliefs in the Investment Game. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 68(3–4), 466–476. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2007.10.006>
- Burns, R. B., & Burns, R. A. (2008). *Business research methods and statistics using SPSS*. SAGE.
- Dandurand, F., Shultz, T. R., & Onishi, K. H. (2008). Comparing online and lab methods in a problem-solving experiment. *Behavior Research Methods*, 40(2), 428–434. <https://doi.org/10.3758/BRM.40.2.428>

-
- DeFond, M., & Zhang, J. (2014). A review of archival auditing research. *Journal of Accounting and Economics*, 58(2–3), 275–326.
<https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2014.09.002>
- Ellemers, N. (2018). Gender Stereotypes. *Annual Review of Psychology*, 69(1), 275–298.
<https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122216-011719>
- Eutsler, J., Norris, A. E., & Trompeter, G. M. (2018). A Live Simulation-Based Investigation: Interactions with Clients and Their Effect on Audit Judgment and Professional Skepticism. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, 37(3), 145–162. <https://doi.org/10.2308/ajpt-51880>
- Finansdepartementet. (2018). *Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven)* (Prop. 40 LS (2017–2018)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/143572d0eae3427394c242605cfb578e/no/pdfs/prp201720180040000dddpdfs.pdf>
- Finansdepartementet. (2020). *Lov om revisjon og revisorer (revisorloven), lov om endringer i lov om Folketrygdfondet og samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 102/2018 om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv 2014/56/EU og forordning (EU) 537/2014* (Prop. 37 LS (2019–2020)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/da6b2bf9f1bc40d8a5cf20db562d8977/no/pdfs/prp201920200037000dddpdfs.pdf>
- Finans Norge. (u.å). Hvitvasking og terrorfinansiering. Hentet fra: <https://www.finansnorge.no/tema/hvitvasking-og-terrorfinansiering/>
- Finanstilsynet. (2019). *Veiledning om revisorer og revisjonsselskapers etterlevelse av hvitvaskingsregelverket* (Nr. 14/2019). Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/rundskriv/2019/veiledning-om-revisorers-og-revisjonsselskapers-etterlevelse-av-hvitvaskingsregelverket/#1Innledning>
- Finanstilsynet. (2023a, 12. april). Hvitvasking og terrorfinansiering. Hentet fra: <https://www.finanstilsynet.no/tema/hvitvasking-og-terrorfinansiering/>

Finanstilsynet. (2023b, 14. februar). Revisjon. Hentet fra:

<https://www.finanstilsynet.no/publikasjoner-og-analyser/arsrapport/arsrapport-2022/rapporter-fra-tilsynsomradene-for-2022/revisjon/>

Gerring, J. (2012). *Social science methodology: A unified framework* (2nd edition). Cambridge University Press.

Gold, A., Hunton, J. E., & Gomaa, M. I., (2009). The Impact of Client and Auditor Gender on Auditors' Judgments (Retracted). *Accounting Horizons* 23 (1): 1–18.
<https://doi.org/10.2308/acch.2009.23.1.1>

Hawkins, E. M. (2017). *When Auditors' Skeptical Judgments do not lead to Skeptical Actions* (Doktoravhandling, University of South Carolina). Hentet fra
<https://scholarcommons.sc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5301&context=etd>

Hvitvaskingsloven. (2018). Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (LOV-2018-06-01-23). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-01-23>

Hopton, D. (2006). *Money laundering: a concise guide for all business*. England: Gower.

Hsieh, T.-S., Kim, J.-B., Wang, R. R., & Wang, Z. (2020). Seeing is believing? Executives' facial trustworthiness, auditor tenure, and audit fees. *Journal of Accounting and Economics*, 69(1), 101260. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2019.101260>

Hurt, R. K. (2010). Development of a Scale to Measure Professional Skepticism. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 29(1), 149–171.
<https://doi.org/10.2308/aud.2010.29.1.149>

IAASB. (2009a). *ISA 200*.

IAASB. (2009b). *ISA 240*.

IAASB. (2009c). *ISA 500*.

Jacobsen, D. I. (2022). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (4. utgave). Cappelen Damm Akademisk.

Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2020). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag*. Abstrakt.

-
- Kerler, W. A., & Killough, L. N. (2009). The Effects of Satisfaction with a Client's Management During a Prior Audit Engagement, Trust, and Moral Reasoning on Auditors' Perceived Risk of Management Fraud. *Journal of Business Ethics*, 85(2), 109–136. <https://doi.org/10.1007/s10551-008-9752-x>
- Kjelløkken, R. (2021). *Revisorloven og revisjonsforordningen. Kommentartutgave*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Liao, J., Smith, D., & Liu, X. (2019). Female CFOs and accounting fraud: Evidence from China. *Pacific-Basin Finance Journal*, 53, 449–463. <https://doi.org/10.1016/j.pacfin.2019.01.003>
- Libby, R., Bloomfield, R., & Nelson, M. W. (2002). Experimental research in financial accounting. *Accounting, Organizations and Society*, 27(8), 775–810. [https://doi.org/10.1016/S0361-3682\(01\)00011-3](https://doi.org/10.1016/S0361-3682(01)00011-3)
- Little, R. (2016). *The Impact of Client and Auditor Gender on Auditors' Judgments: A Replication and Extension*. (Avhandling, East Carolina University). Hentet fra <https://thescholarship.ecu.edu/bitstream/handle/10342/5580/LITTLE-HONORSTHESIS-2016.pdf?sequence=1>
- Mark E. Peecher & Ira Solomon. (2001). Theory and Experimentation in Studies of Audit Judgments and Decisions: Avoiding Common Research Traps. *International Journal of Auditing*, 5, 193-203. <https://doi.org/10.1111/1099-1123.00335>
- Nelson, M. W. (2009). A Model and Literature Review of Professional Skepticism in Auditing. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, 28(2), 1–34. <https://doi.org/10.2308/aud.2009.28.2.1>
- Nolder, C. J., & Kadous, K. (2018). Grounding the professional skepticism construct in mindset and attitude theory: A way forward. *Accounting, Organizations and Society*, 67, 1–14. <https://doi.org/10.1016/j.aos.2018.03.010>
- Olsen, C. (2017). *A study of professional skepticism*. New York: Springer Berlin Heidelberg.

- Olsen, C., & Gold, A. (2018). Future research directions at the intersection between cognitive neuroscience research and auditors' professional skepticism. *Journal of Accounting Literature*, 41(1), 127–141. <https://doi.org/10.1016/j.acclit.2018.03.006>
- Palvia, A., Vähämaa, E., & Vähämaa, S. (2015). Are Female CEOs and Chairwomen More Conservative and Risk Averse? Evidence from the Banking Industry During the Financial Crisis. *Journal of Business Ethics*, 131(3), 577–594. <https://doi.org/10.1007/s10551-014-2288-3>
- Quadackers, L. M. (2009). *A study of auditors' skeptical characteristics and their relationship to skeptical judgments and decisions*. (Doktoravhandling, Vrije Universiteit Amsterdam). Hentet fra <https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/42180914/complete+dissertation.pdf>
- Rennie, M. D., Kopp, L. S., & Lemon, W. M. (2010). Exploring Trust and the Auditor-Client Relationship: Factors Influencing the Auditor's Trust of a Client Representative. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, 29(1), 279–293. <https://doi.org/10.2308/aud.2010.29.1.279>
- Revisorloven. (2021). Lov om revisjon og revisorer (LOV-2020-11-20-128). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-11-20-128?q=revisorloven>
- Rose, J. M. (2007). Attention to Evidence of Aggressive Financial Reporting and Intentional Misstatement Judgments: Effects of Experience and Trust. *Behavioral Research in Accounting*, 19(1), 215–229. <https://doi.org/10.2308/bria.2007.19.1.215>
- Saunders, M. N. K., Lewis, P., & Thornhill, A. (2015). *Research methods for business students* (Seventh edition). Pearson Education.
- Schwartz, M. D., & Milovanovic, D. (Red.). (2019). *Race, Gender, and Class in Criminology the Intersections* (1. utg.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315864259>
- Shaub, M. K. (1996). Trust and Suspicion: The Effects of Situational and Dispositional Factors on Auditors' Trust of Clients. *Behavioral research in accounting*, Volume 8.

-
- Solichin, M., Mohd-Sanusi, Z., Accounting Research Institute (Universiti Teknologi MARA, Selangor, Malaysia), Johari, R. J., Faculty of Accountancy (Universiti Teknologi MARA, Selangor, Malaysia), Gunarsih, T., & Faculty of Business and Humanities (Universitas Teknologi Yogyakarta, Indonesia). (2021). Effects of Professional Skepticism, Competency and Workload Compression on the Ability to Detect Possible Fraud among Government Auditors. *Asia-Pacific Management Accounting Journal*, 16(3), 133–158. <https://doi.org/10.24191/APMAJ.v16i3-06>
- Svartdal, F. (2019, 17. desember). Bekreftelsestendens. Store norske leksikon. Hentet fra <https://snl.no/bekreftelsestendens>
- Trochim, W. M. K., Donnelly, J. P., & Arora, K. (2016). *Research methods: The essential knowledge base* (Student edition). Cengage Learning.
- Trotman, K. T. (2001). Design Issues in Audit JDM Experiments. *International Journal of Auditing*, 5(3), 181–192. <https://doi.org/10.1111/1099-1123.00334>
- Widlic, L. (2017, 29. juni). Økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet. Økokrim. <https://www.okokrim.no/kriminalitetsomraader.422249.no.html>
- Økokrim. (2022). Nasjonal risikovurdering hvitvasking—Økokrim. Hentet fra: <https://www.okokrim.no/nasjonal-risikovurdering-hvitvasking.6575716-562360.html>

Vedlegg

Vedlegg 1 - Undersøkelse

Introduksjon

Vi er to masterstudenter som skriver vår avsluttende oppgave innen masterprogrammet i regnskap og revisjon ved Norges Handelshøyskole.

Undersøkelsen vil kun ta ca. 4-5 minutter, og vil bestå av informasjon om det fiktive selskapet Klær AS etterfulgt av en vurdering knyttet til risiko for hvitvasking.

Din deltakelse i undersøkelsen er helt frivillig og anonym, og det lagres ikke IP-adresser og svarene blir brukt kun til forskningsformål. Undersøkelsen kan gjennomføres både på pc og mobil.

Takk for at du tar deg tid til å delta i vår undersøkelse.

Caseinformasjon gruppe 1 og gruppe 2

Du er revisor for en virksomhet ved navn Klær AS som driver med salg av turklær- og sko. Du har vært revisor for selskapet i flere år og du har aldri oppdaget noen uregelmessigheter i regnskapet eller andre mistenkelige forhold.

Finansdirektør Trond Nydal

Klær AS

Finansdirektør Anette Nydal

Responsgruppe 1[2] utsatt for bilde av mannlig leder[kvinnelig leder].

For enkelthetens skyld antar du at ledelsen kun er representert ved finansdirektøren, Trond[Anette] Nydal, og du som revisor henvender deg kun til ham[henne]. Nydal har en mastergrad i økonomi og startet som nyutdannet i et gründerfirma. Han[hun] bygget sin karriere ved å ta tøffe beslutninger og sitter i dag i toppledelsen for Klær AS takket være hans[hennes] karisma og sterke ønske om å lykkes. Han[hun] er i tillegg eier og leder for tre andre selskaper.

Mange vil beskrive finansdirektøren med en magnetisk personlighet og en sterk utstråling. Han[hun] er anerkjent blant ansatte og har en betydelig innvirkning på organisasjonen, og beryktet for å gjøre alt som kreves for å nå sine mål.

I løpet av din siste revisjonsrunde oppdager du at selskapet har hatt en betydelig økning i omsetningen fra spesifikke kunder i løpet av de siste seks månedene. Samtidig ser du at selskapet har hatt en vesentlig økning i antall kontantbetalinger i store, runde beløp. Som en del av din plikt til å identifisere risiko for misligheter, herunder hvitvasking, stiller du spørsmål til ledelsen om uregelmessighetene som har fremkommet.

Finansdirektøren gir følgende uttalelse:

"Vi har hatt stor suksess med markedsføring og har utvidet vårt produkttilbud, noe som har bidratt til økningen i omsetningen. Kontantbetalingene kommer hovedsakelig fra turister og kunder som foretrekker kontantbetaling.

"Jeg innrømmer at kontantbetalingene kan vekke oppsikt, men vi har ikke noe å skjule og vi er åpne for å samarbeide med deg for å avklare alle spørsmålene dine."

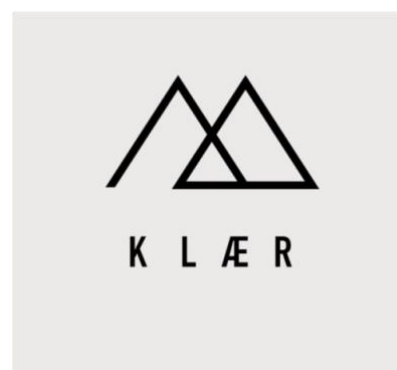
Han[hun] fremlegger også kontoutskrifter og salgsvtaler som viser til omsetningsøkningen. Som en del av din plikt til å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis etter ISA 500, innhenter du i tillegg bevis i form av salgsdokumenter og bekreftelse fra kunder som viser til omsetningsøkningen. Under gjennomgang av selskapets internkontroll knyttet til kontanttransaksjoner finner du ingen unormaliteter.

Caseinformasjon (Kontrollgruppe)

Du er revisor for en virksomhet ved navn Klær AS som driver med salg av turklær- og sko. Du har vært revisor for selskapet i flere år og du har aldri oppdaget noen uregelmessigheter i regnskapet eller andre mistenkelige forhold.

For enkelthetens skyld antar du at ledelsen kun er representert ved finansdirektøren, og du som revisor henvender deg kun til vedkommende. Finansdirektør har en mastergrad i økonomi og startet som nyutdannet i et gründerfirma, og bygget sin karriere ved å ta tøffe beslutninger. I dag sitter hen i toppledelsen for Klær AS takket være karisma og sterkt ønske om å lykkes. I tillegg er vedkommende eier og leder for tre andre selskaper.

Mange vil beskrive finansdirektøren med en magnetisk personlighet og en sterk utstråling. Direktøren er anerkjent blant ansatte og har en betydelig innvirkning på organisasjonen, og beryktet for å gjøre alt som kreves for å nå sine mål.

I løpet av din siste revisjonsrunde oppdager du at selskapet har hatt en betydelig økning i omsetningen fra spesifikke kunder i løpet av de siste seks månedene. Samtidig ser du at selskapet har hatt en vesentlig økning i antall kontantbetalinger i store, runde beløp. Som en del av din plikt til å identifisere risiko for misligheter, herunder hvitvasking, stiller du spørsmål til ledelsen om uregelmessighetene som har fremkommet.

Finansdirektøren gir følgende uttalelse:

"Vi har hatt stor suksess med markedsføring og har utvidet vårt produkttilbud, noe som har bidratt til økningen i omsetningen. Kontantbetalingene kommer hovedsakelig fra turister og kunder som foretrekker kontantbetaling".

"Jeg innrømmer at kontantbetalingene kan vekke oppsikt, men vi har ikke noe å skjule og vi er åpne for å samarbeide med deg for å avklare alle spørsmålene dine."

Direktøren fremlegger også kontoutskrifter og salgssavtaler som viser til omsetningsøkningen. Som en del av din plikt til å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis etter ISA 500, innhenter du i tillegg bevis i form av salgsdokumenter og bekreftelse fra kunder som viser til omsetningsøkningen. Under gjennomgang av selskapets internkontroll knyttet til kontanttransaksjoner finner du ingen unormaliteter.

Kontrollspørsmål

Kjønn

Kvinne

Mann

Alder

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Går du eller har du gått bachelor/master i regnskap og revisjon?

Ja

Nei

Manipulasjonssjekk

Fikk du med deg at ledelsen i Klær AS var representert av finansdirektøren?

Ja

Nei

Fikk du med deg at ledelsen i Klær AS var representert av Anette Nydal (finansdirektør)?

Ja

Nei

Fikk du med deg at ledelsen i Klær AS var representert av Trond Nydal (finansdirektør)?

Ja

Nei

Har du kommunisert oppgaven med andre i løpet av undersøkelsen?

Ja

Nei

Vedlegg 2 - Hypotese 1 og 3

Cronbach's Alpha

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.806	19

Mann -Whitney U

Test Statistics^a

	MEAN_samlet
Mann-Whitney U	50.500
Wilcoxon W	128.500
Z	-.249
Asymp. Sig. (2-tailed)	.803
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.808 ^b

a. Grouping Variable: Gruppe

b. Not corrected for ties.

Shapiro-Wilk

Tests of Normality

Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
.234	9	.168	.860	9	.096
.175	9	.200*	.968	9	.874
.298	9	.020	.838	9	.055

*. This is a lower bound of the true significance.

a. Lilliefors Significance Correction

Vedlegg 3 - Hypotese 2

Cronbach's Alpha

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.928	12

Mann -Whitney U

Test Statistics^a

	MEAN_hyp2
Mann-Whitney U	50.000
Wilcoxon W	95.000
Z	-.285
Asymp. Sig. (2-tailed)	.775
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.808 ^b

a. Grouping Variable: Gruppe

b. Not corrected for ties.

Shapiro-Wilk

Tests of Normality

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
WIL_mann	.230	9	.188	.850	9	.075
WIL_kvinne	.135	9	.200*	.942	9	.605
WIL_kontrol	.178	9	.200*	.963	9	.829

*. This is a lower bound of the true significance.

a. Lilliefors Significance Correction

